OEKRAÏNE ZENDING

— geloof delen wereldwijd —

1992-2017

Voorwoord

U heeft de "jubileumuitgave" van 25 jaar Oekraïne Zending in handen.

De relatie met Oekraïne is 25 jaar geleden begonnen, en er is reden om in dankbaarheid die jaren te overzien. Als u het boekje uit hebt heeft u een goed inzicht in wat er tot stand is gebracht, onder welke omstandigheden dat gebeurde en de bezieling die hiervoor nodig is.

Ooit was Nederland zelf zendingsgebied - weet u nog: Willibrord en Bonifatius? Later werd, parallel aan kolonisatie, zending bedreven vanuit Nederland naar andere volken. Dat was particulier initiatief; het was de tijd van de zendingsgenootschappen. Zo rond 1880 gaan de kerken zending als taak op zich nemen. Allereerst in (voormalige) koloniën, later ook andere gebieden. Zo komt begin jaren negentig ook Oekraïne in beeld, zodra dat land onafhankelijk wordt. Wat er dan gebeurt... Lees en verwonder u.

25 jaar terugblikken betekent op het snijpunt staan met de volgende 25 jaar. En dat is best spannend. De komende tijd zal anders zijn dan die waarover dit boekje gaat - een open deur. Maar als je denkt aan de economische en politieke problemen in Oekraïne, de wijzigingen op het wereldtoneel, dan komen de vragen wel op. En ook voor de Nederlandse christenen: de toekomst voor de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt, de andere oriëntaties in spiritualiteit, de veranderingen in theologisch denken over zending, of mission zo u wilt: vraagstukken te over. De laatste hoofdstukken raken hieraan.

De Oekraïne Zending weegt en beweegt. Dat doet ze in hartelijke betrokkenheid met de christenen in Oekraïne en in Nederland. En dat doen we met het doel het Evangelie bekend te maken in de overtuiging hierin Jezus Christus na te volgen. Die bezieling kenmerkt 25 jaar Oekraïne Zending. Dat zal de komende tijd niet anders zijn.

Een boekje als dit ontstaat niet zomaar: hier is hard aan gewerkt. Michiel Driebergen voor research en het schrijven van de tekst, Koos van Loo voor redigeren, Stephan Lenting voor vormgeving en vele anderen die tijd maakten voor interviews, foto's beschikbaar stelden enzovoorts. Allen zeer bedankt!

Ik wens u, lezer, een goede tijd toe met dit boekje!

Wouter Pansier
Voorzitter Oekraïne Zending

Overzicht kerken en kerkplantingen

Afstand Kyiv - Swaljawa 750 km, netto 9,5 uur met auto

Kerk

Kerkplanting

Inhoudsopgave

Inleiding 6

OEKRAÏNE - een (kerk)geschiedenis 8

1. Hoe het begon

STEPANJ - Drie generaties Murza - Een gereformeerde familiegeschiedenis 16
RIVNE - Een vader en een grootvader - De herstart van de kerk 24

2. Van Hattem naar Kyiv

25 jaar Nederlanders in Oekraïne 30

3. De kerk in een post-Sovjetmaatschappij

RIVNE - De kerk in de post-Sovjetmaatschappij - Diaconie en het huwelijk 40
KYIV - BERDITSJEV - Een moeder en een zoon - Geloven in de gevangenis 44

4. Het seminarie

Geschiedenis 53
Erik van Alten 56
Een student 59
De toekomst 61

5. Geloven in Oekraïne

KYIV - Oleg Kutowyj - De Majdanrevolutie 64
KAMJANETS-PODILSKY - Een kerkplanting door vluchtelingen 69
OOST-OEKRAÏNE - Oleg Kutowyj - De kapelaan 72
RUDA - Afhankelijkheid van Nederland 75

6. Kerk-zijn en worden in Oekraïne

Cultuurverschillen - Gereformeerd in een orthodox land 80
Kerkplanting in Sarni - Wanneer is een kerk een kerk? 85

7. De toekomst

CHMELNYTSKY - ALMERE - De toekomst - De hechte band tussen Chmelnytsky en Almere 90
De toekomst - De jongerenconferentie 96
Terugkijken en de blik vooruit - De zendelingen aan het woord 98

Inleiding

In Oekraïne wonen mensen zoals u. Ergens aan de einden der aarde, in een afgelegen dorp, horen de bewoners op zondag een gereformeerde preek. Ergens in een kerkgebouw in Kyiv, tussen sombere flats, doet iemand belijdenis van zijn geloof. En ergens in een middelgrote provinciestad worstelen mensen net als u met de vraag hoe ze het Evangelie vormgeven in het leven van alledag.

Dit jaar is het 25 jaar geleden dat de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt de sprong waagden naar het deel van Europa dat decennialang aan ons oog onttrokken was. Het was onontgonnen zendingsterrein in een land dat nog maar net bestond. Hoewel Oekraïne de afgelopen jaren regelmatig het Journaal haalt, voelt het land nog steeds ver weg. Toch is dat niet zo. De grens tussen de Europese Unie en Oekraïne is net zo dichtbij als Zuid-Frankrijk.

Wat is er allemaal gebeurd in die kwarteeuw zending? Waar kwam het geld terecht dat u inzamelde tijdens de collecte? Voor welke mensen werd er in de kerkdienst gebeden? Naar wat voor land reizen die zendelingen en die talloze vrijwilligers?

In Oekraïne zal je geen kerken aantreffen zoals in Nederland - met honderden zielen, vijftien ambtsdragers en een rijk doopledenbestand. De Oekraïense Evangelisch-Gereformeerde Kerk telt zeven kerken met bij elkaar 200 leden. Daarnaast zijn er een handvol kerkplantingen. Fragiel? Je zou het zeggen. Maar ook is er een seminarie opgericht waar 45 theologiestudenten zich verdiepen in Gods Woord en de Reformatie. En is er een jeugdconferentie waar honderdtwintig jongeren zich bezinnen op de toekomst.

Zeker, zending in de voormalige Sovjet-Unie blijkt weerbarstiger dan gedacht. De Reformatie is een tegenstroom in een land waar de orthodoxie zich juist aan het ontdoen is van de wonden die het communisme geslagen heeft. Waar protestantse kerken als sekte worden gezien en de kerkleden als een beetje apart.

Het verhaal van de gereformeerden in Oekraïne is slechts deels een verhaal over Nederlandse zending.

Ds. Wasil Pylipenko zegent een zuster in Rivne die belijdenis doet van haar geloof

In het eerste hoofdstuk ontmoet u een familie van drie generaties Oekraïense gelovigen en een oude pastor die het strafkamp overleefde waarna hij de vooroorlogse Evangelisch-Gereformeerde Kerk nieuw leven inblies.

De Nederlandse zendelingen - Marten Nap, Jan Werkman, Jos Colijn, Henk Drost en Cor Harryvan - pogen zich vanaf het begin overbodig te maken: Oekraïnisering is het motto. U zult zien hoe gemeenteopbouw plaatsvindt, welke toerusting daarvoor nodig is en hoe nieuwe kerken worden geplant. Ook neemt u een kijkje in het seminarie, waar Erik van Alten - de gereformeerde zendeling uit Zuid-Afrika - zich inzet voor een theologisch gezonde predikantenopleiding.

Het 25-jarig lustrum van de zending valt samen met de viering van 500 jaar Reformatie, waarbij ook in Oekraïne

officieel wordt stilgestaan. U zult lezen over de rol die de gereformeerde levensovertuiging speelt bij Oekraïners die gedwongen zijn zich te verhouden tot de politieke ontwikkelingen van vandaag - revolutie en oorlog. En u zult zien hoe broeders en zusters elkaar steunen in het moeilijke bestaan.

Het ziet ernaar uit dat de laatste zendeling, Cor Harryvan, in 2019 terugverhuist naar Nederland. De Nederlandse en Oekraïense kerken zullen dus op een andere manier moeten gaan samenwerken. Door de YouSee-reizen voor Nederlandse volwassenen én jongeren wordt het onderlinge contact versterkt. Oekraïense theologiestudenten worden gesponsord door Nederlandse gemeenten en weten hun weg te vinden naar de universiteit in Kampen.

Om een zusterkerk-relatie mogelijk te maken, is nodig dat de deur niet dichtgaat als de laatste zendeling vertrekt. In de verhalen spreken Oekraïners en Nederlanders hun gedachten uit over de toekomst. Hoe stevig zullen we elkaar vasthouden en kan er blijvende uitwisseling ontstaan? Wat kunnen we leren van elkaar?

Dit boek is een aanzet voor een gesprek over de toekomst tussen Nederlanders en Oekraïners. Wie weet wordt het in de toekomst wel eenvoudiger voor de Oost-Europese broeders en zusters om naar Nederland te komen. Een bezoek aan Oekraïne is vanuit Nederland eenvoudig te realiseren. Zij zullen u gastvrij onthalen met een uitgebreide maaltijd, en daarbij zal de Bijbel opengaan. Dan zal God spreken in een taal die iedereen verstaat.

Oekraïne: een (kerk)geschiedenis

Oekraïne is niet altijd een arm land aan de rand van Europa geweest. Al duizend jaar geleden, toen Nederland amper iets voorstelde, flankeerden in Kyiv schitterende Byzantijnse kathedralen de machtige rivier de Dnipro. Pas in de dertiende eeuw raakte 'Kiev Roes', zoals het rijk werd genoemd, onder druk van Tataren uit het oosten in verval. In de honderden jaren die volgden, leefden de Oekraïners onder Litouws, Pools of Russisch bestuur. In de afgelopen eeuw verdween Oekraïne achter het zogeheten 'IJzeren Gordijn': het hoorde bij de Sovjet-Unie, een rijk van communistische republieken dat geregeerd werd vanuit Moskou. Pas in 1991 werd Oekraïne een onafhankelijk land.

De evangelisch-gereformeerde kerken vind je vooral in het westen van Oekraïne, dat deel van het land dat tot de Tweede Wereldoorlog onafgebroken bij Europa hoorde. Het oosten daarentegen maakte altijd deel uit van de oosterse, Byzantijnse cultuur. Dat is zichtbaar aan de kerkelijke kaart van Oekraïne. In Kyiv en in het oosten van het land zijn de meeste Oekraïners lid van de orthodoxe kerk. In het westen vind je naast de orthodoxen ook de Grieks-Katholieke Kerk. Deze gelovigen erkennen het gezag van de Paus in Rome, maar voeren hun eigen, orthodoxe liturgie en volgen de oosterse kerkelijke kalender. Zo vieren Oekraïners in zowel het oosten als het westen op 7 januari Kerst.

> *De afgelopen eeuw verdween Oekraïne achter het 'Ijzeren Gordijn'. Pas in 1991 werd Oekraïne* een onafhankelijk land.

De Reformatie is maar mondjesmaat doorgedrongen tot Oekraïne. Een tijdgenoot van Johannes Calvijn, Johannes a Lasco, trok in de zestiende eeuw rond in het Oekraïense deel van het toenmalige Polen. Diens zending leidde tot een vertaling van de Bijbel, de geloofsbelijdenis en de catechismus in het Oekraïens. De gereformeerde leer stak af tegen de katholieke en orthodoxe kerk - tussen welke veel overeenkomsten zijn, beschrijft de vooroorlogse gereformeerde predikant F. Dresselhuys, die in de jaren dertig een geschiedenis optekende van de gereformeerden in Oekraïne. "Bij beide kerken zien we hiërarchie, heiligenverering, beeldendienst, relikwieën- en Mariadienst, celibaat van hoge geestelijken, het monnikenwezen, werkgerechtigheid en geringe prediking van het Evangelie."

Een ware opleving kwam in de jaren dertig - en die is belangrijk om het ontstaan van de hedendaagse Evangelisch-Gereformeerde Kerk te begrijpen. Geëmigreerde Oekraïners waren in Amerika en Canada in contact gekomen met presbyterianen, volgelingen van de Schotse en Engelse gereformeerden. Zij besloten zending te gaan bedrijven in hun moederland en zetten daartoe in Amerika een theologische faculteit op. Tussen 1908 en 1931 werden 25 predikanten opgeleid. Een aantal van hen keerde terug naar Oekraïne om gereformeerde kerken te stichten.

De boodschap van de Reformatie sloot aan bij de drang tot emancipatie van de Oekraïners. Zo vond de beroemde Oekraïense intellectueel en historicus Michajlo Chroesjevski dat zijn volksgenoten een eigen godsdienst moesten hebben, los van de orthodoxe staatskerk van Moskou, en los van de roomse staatskerk van Polen.

In de Evangelisch-Gereformeerde Kerk konden arme Oekraïners de blijde boodschap eindelijk horen in hun eigen taal. "De toestand is aldus", schrijft Dresselhuys in 1937: "Dertig miljoen Oekraïners behoren bij Sovjet-Rusland, zes miljoen bewonen Zuidoost-Polen. De drang naar onafhankelijkheid is bij de Oekraïners nog niet uitgestorven. Steeds meerderen zijn door het grote lijden ertoe gekomen om hun hulp alleen op God te stellen. Een steeds groeiend aantal van deze evangelische belijders wordt nu gevonden onder de Oekraïners in Polen, in de provincies Galicië en Wolynië. Het Evangelie vindt daar

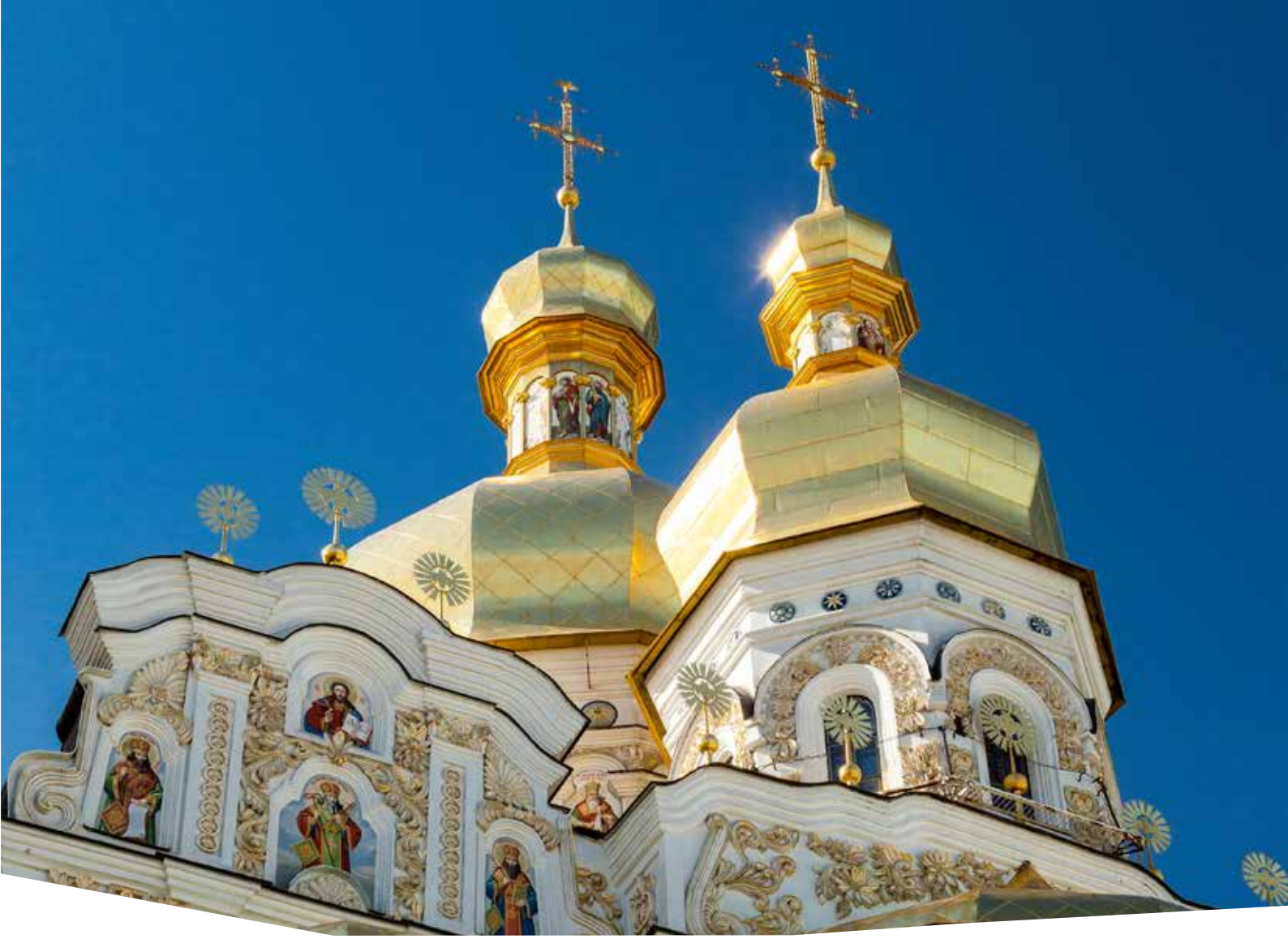

De boodschap van de Reformatie sloot aan bij de emancipatie drang van de Oekraïners. *Zo vond Michaljo Chroesjevski dat zijn volksgenoten een eigen godsdienst moesten hebben, los van de orthodoxe staatskerk van Moskou, en los van de roomse staatskerk van Polen.*

Foto linksboven: De Bijbel in Oekraïense taal / foto linksonder: Joodse begraafplaats, vandaag nog slechts twee grafstenen, Stepanj / foto rechts: Orthodoxe kerk in Kyiv

tegenwoordig blijde weerklank. Het wordt er geloofd en er ontstaan gemeenten van gelovigen." Dresselhuys telde in die tijd zo'n veertig Oekraïense gereformeerde gemeentes en missieposten.

Maar de opleving was van korte duur. In 1939 viel het Sovjetleger het oostelijke, 'Oekraïense' deel van Polen binnen. Anderhalf jaar later kwamen van de andere kant de nazi's de regio dan weer veroveren op de Sovjets. Oekraïne valt onder de 'bloedlanden' zoals de Amerikaanse historicus Timothy Snyder de landen beschreef die gruwelijk hebben geleden onder zowel Stalin als Hitler. Ook werden Oost-Polen en Oekraïne het toneel van de Holocaust. Miljoenen joden werden gedood, door kogels of in de gaskamers.

Na de Tweede Wereldoorlog werden de Polen verdreven uit het westen van Oekraïne. Polen en Hongarije werden deel van het Oostblok, een groep landen die onder toezicht stonden van Moskou - hier konden de katholieke en gereformeerde kerken nog min of meer vrij functioneren. Maar in Sovjetrepubliek Oekraïne was geen plaats meer voor het Evangelie. Alleen de Orthodoxe Kerk onder de patriarch van Moskou was legaal, andere kerken - zoals de gereformeerde kerk - werden streng verboden. Het werd westerlingen moeilijk gemaakt de Sovjet-Unie te bezoeken.

Na de vreedzame ineenstorting van de Sovjet-Unie in 1991 - die volgde op de val van de Berlijnse Muur in 1989 - koos Oekraïne in een referendum met overweldigende meerderheid voor onafhankelijkheid. Eindelijk, na honderden jaren, hadden de Oekraïners een eigen grondgebied. De overheersing van Moskou mocht verdwenen zijn, van economische voorspoed was geen sprake. Van een volledig gecontroleerde economie veranderde het land in één klap in een losgeslagen kapitalistische economie met oligarchen: rijke zakenmannen die - soms met geweld - de macht naar zich toetrokken. Oekraïne heeft een gigantisch potentieel, met name in de landbouw, maar door wanorganisatie en corruptie is een groot deel van de bevolking gedoemd tot armoede. In 2014 kwamen veel Oekraïners tijdens de Majdanrevolutie in opstand tegen de machthebbers. Op een regeringswisseling volgde een conflict met Rusland, dat in het oosten van het land tot op de dag van vandaag met wapens wordt uitgevochten.

De huidige Evangelisch-Gereformeerde Kerk is een regelrechte voortzetting van de kerk zoals die voor de Tweede Wereldoorlog ontstond in het westen van Oekraïne. Dominee Marten Nap, die in 1992 de eerste Nederlandse zendeling was, heeft in de wederopbouw van de kerk een belangrijke rol gespeeld.

> *De kerk voelt, meer dan in Nederland, als een* vluchtheuvel voor een harde en onzekere maatschappij.

De kerkleden worden geraakt door de economische crisis. Velen van hen zijn zich bewust van hun Oekraïense burgerschap. Zij geloven in de toekomst van hun land en zijn soms zelfs bereid ervoor te vechten. De kerk voelt, meer dan in Nederland, als een vluchtheuvel voor een harde en onzekere maatschappij. ●

1

Ноє нет вєдон

Stepanj

Drie generaties Murza

Een gereformeerde familiegeschiedenis

Nergens is het stiller dan in Stepanj. Het dorp, dat zo'n vierduizend inwoners telt, ligt verscholen in het typisch West-Oekraïense landschap van bos en akkerbouw, op zo'n 400 kilometer van Kyiv. De straatjes zijn geplaveid met keien, auto's zie je nauwelijks. Er zijn drie oude kerken, waaronder de blauwe, houten Drie-eenheidskerk die dateert uit het eind van de zeventiende eeuw. Aan de rand van het dorp is een aarden wal. Als je die beklimt heb je een mooi uitzicht over de rivier de Horin. Het water stroomt in een bocht langs het dorp en verdwijnt ergens in de vlakte achter de brug.

Het is zondagochtend. In een van de weinige huizen met een tweede verdieping vindt een gereformeerde kerkdienst plaats. Er wordt luid gezongen. Pastor Wasil Pylipenko, die naast de kerk woont, leidt de dienst. Dominee Cor Harryvan houdt een preek over 'de jongste dag'. De Bijbeltekst wordt gelezen door een zestiger, ouderling Wasil Nikonowitsj Murza.

Stepanj speelt een belangrijke rol in de gereformeerde geschiedenis van Oekraïne. Voor de Tweede Wereldoorlog telde de Evangelisch-Gereformeerde kerk in het dorp maar liefst 700 zielen. De 'oude Murza', zoals de inmiddels overleden vader van Wasil Murza genoemd wordt, was een van hen. De zoon van de ouderling, Slawik, is momenteel een van de predikanten van de Oekraïense Evangelisch-Gereformeerde Kerk.

Het verhaal van de drie generaties Murza beslaat dus een eeuw Oekraïense gereformeerde geschiedenis.

In het familiehuis uit 1899, op een steenworp afstand van de gereformeerde kerk, vertelt ouderling Wasil Murza over de geschiedenis van het dorp. Toen zijn vader, de oude Murza, opgroeide, hoorde Stepanj nog bij het katholieke Polen. Oekraïners waren veelal kleine boeren of waren in dienst bij Poolse landeigenaren, die hen niet altijd goed behandelden.

Stepanj was een multireligieus dorp in die tijd. Er waren Poolse, rooms-katholieke kerken en orthodoxe kerken. Ook de synagoge werd drukbezocht: in Stepanj en wijde omgeving woonden zeker tweeduizend joden.

De verschillende culturen gingen lange tijd goed samen. De Polen brachten de Oekraïense boerenbewoners beschaving bij, zegt Murza. "Ze leerden ons dat er een toilet in huis moest zijn in plaats van in de tuin." Murza's vader bezocht een Poolse school.

De boodschap van de evangelisch-gereformeerden, die via vertegenwoordigers van de Oekraïense diaspora in Noord-Amerika in Oost-Polen terechtkwam, sloeg aan onder de Oekraïners. Ook al was een eigen staat een abstractie, het Oekraïense zelfbewustzijn nam toe in die tijd. De gereformeerde levensbeschouwing stond in elk geval los van die van de katholieke Polen en de orthodoxie van de Russen - die weliswaar niet in Stepanj woonden maar door West-Oekraïners als aartsvijand werden gezien.

De oprichting van de Evangelisch-Gereformeerde Kerk bracht saamhorigheid onder Oekraïners. Voor het eerst konden de dorpsbewoners het Evangelie horen in hun eigen taal in plaats van in het Kerkslavisch, dat gebezigd werd in de orthodoxe kerk. Met Oekraïense taallessen bestreden de missionarissen het analfabetisme. "We zijn weliswaar arm, maar ze hoeven ons niet als slaven te behandelen", verwoordt Murza de positieve houding van veel Oekraïners indertijd. Ook een jonge, ambitieuze hulppastor was in die tijd al in Rivne werkzaam: Filemon Semenjoek - onthoud die naam, over hem later meer.

Het ontbrak de gereformeerden aan een kerkgebouw. De diensten werden gehouden in het theater naast de drukbezochte regionale markt. Er was een groot koor. Bezoekers van de markt bleven staan om naar het gezang te luisteren, weet Murza. Het succes van de Oekraïense kerk stak de Poolse bestuurders van Stepanj. Zij zagen dat

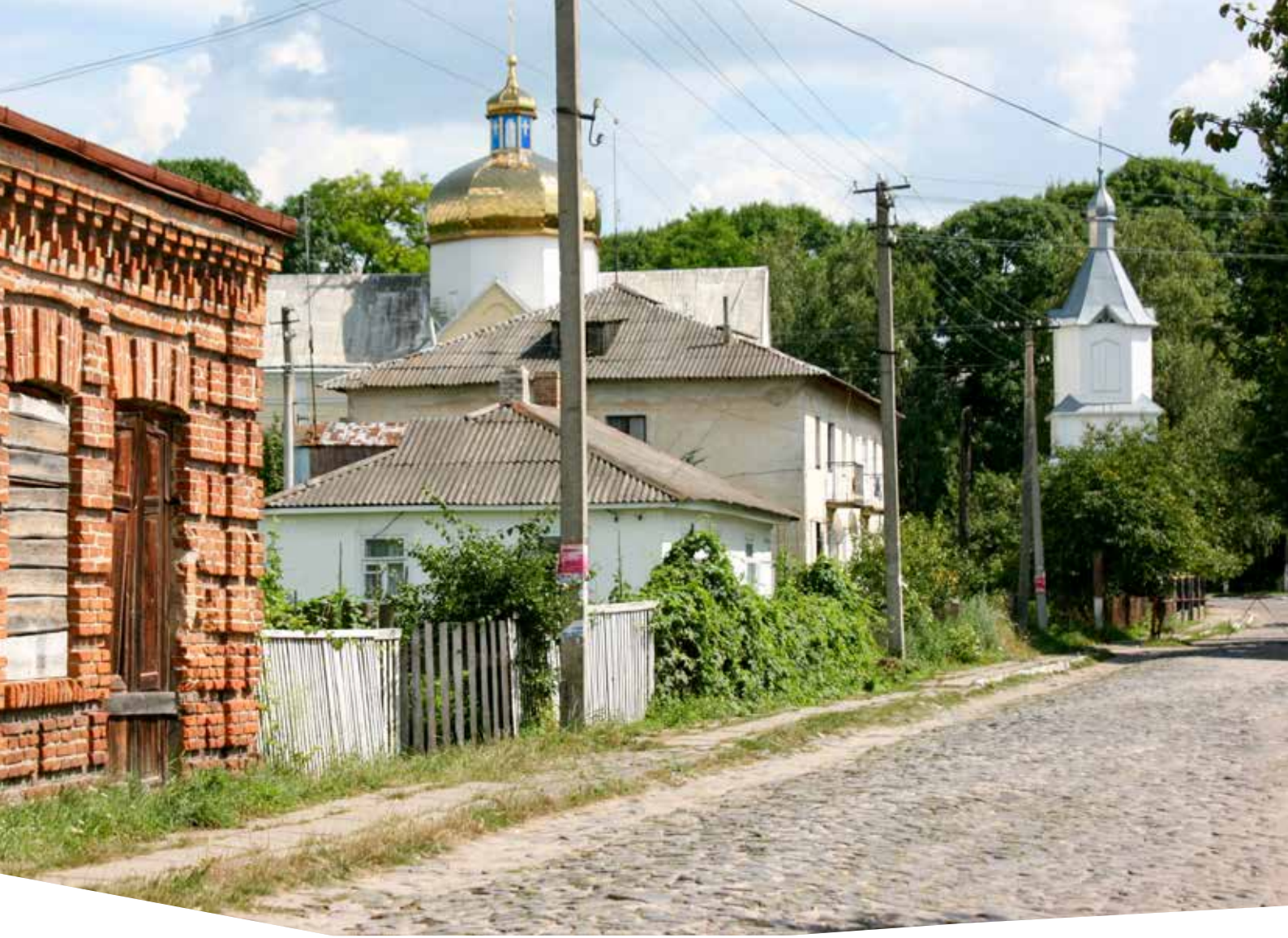

De oprichting van de Evangelisch-Gereformeerde Kerk *bracht saamhorigheid onder Oekraïners. Voor het eerst konden de dorpsbewoners het Evangelie horen in hun eigen taal in plaats van in het Kerkslavisch, dat gebezigd werd in de orthodoxe kerk.*

Foto linksboven: De tijd staat stil in Stepanj / foto rechtsboven: De Bijbeltekst wordt gelezen door ouderling Wasil Nikonowitsj Murza / foto linksonder: Ds. Filemon Semenjoek / foto rechtsonder: Kerkdienst in Stepanj

Oekraïense samenzijn als een risico. Zouden de Oekraïners, die zich voorheen zo goed schikten in hun rol, straks niet in opstand komen? Eind jaren dertig werden Poolse politieagenten voor de kerk geposteerd. Zij zagen erop toe dat er niet tegen de Poolse staat zou worden gepreekt.

Ook de orthodoxe kerkleiders waren niet ingenomen met de nieuwe kerk, omdat er in het Oekraïens gezongen werd. Regelmatig kwam de priester langs om de dienst te beëindigen. Maar tegen de verdrukking in groeide de kerk, zodanig zelfs dat de Oekraïners besloten geld in te zamelen om een stuk land en materiaal te kopen voor de bouw van een eigen kerk.

Maar de Tweede Wereldoorlog gooide roet in het eten.

> De oude Murza wilde geen hoofdboekhouder worden, *want in die functie was de verleiding groot mensen op te lichten.*

In 1939, toen als gevolg van een afspraak tussen Stalin en Hitler het Poolse grondgebied werd verdeeld tussen nazi-Duitsland en Sovjet-Rusland, marcheerden soldaten van het Rode Leger Stepanj binnen. De gereformeerde predikant, Wasil Winjawski, vluchtte naar Amerika. De Sovjets verboden de kerk, die door hen als veel te nationalistisch werd beschouwd.

De komst van de Duitse Wehrmacht - ondanks eerdere afspraken besloot Hitler in 1941 toch op te trekken tegen de Sovjet-Unie - zorgde ervoor dat de kerk weer tijdelijk kon functioneren. Omdat er geen predikant was, leidde de oude Murza de gemeente zo goed en kwaad als het ging. Tot 1944 doopte hij 17 kinderen, weet Wasil Murza. De bouw van de kerk ging echter niet door: het materiaal werd door de Duitsers aangewend voor de herbouw van de brug over de Horin die de Sovjets bij hun aftocht hadden opgeblazen.

In 1944 drong het Rode Leger van de Sovjets op haar beurt de Nazi's weer terug richting Berlijn. Voor de Oekraïners betekende de bevrijding van de Duitsers een nieuwe bezetting: vanaf dat moment hoorde Stepanj bij de Sovjet-Unie.

De Sovjets maakten een eind aan het multinationale karakter van het dorp. De Polen werden uit het dorp verdreven en hun kerken werden gesloten. De Oekraïense taal werd nagenoeg verboden. Russisch moest de voertaal worden.

Ook voor de gereformeerden betekende de Sovjeterreur het eind: de kerk werd verboden. Murza's vader werd opgeroepen voor het Rode Leger. "Als we de voorganger weghalen, dan verdwijnt de kerk vanzelf, leek de gedachte van de Sovjets", zegt Wasil Murza.

Toen de oude Murza na de oorlog terugkeerde uit het Rode Leger ging hij aan het werk als boekhouder. Zijn geloof kon hij niet openlijk belijden. Kerkdiensten waren er niet. Toch kwamen zijn christelijke waarden tot uiting in zijn werk, vertelt Wasil Murza. "Hij wilde geen hoofdboekhouder worden, want in die functie was de verleiding groot mensen op te lichten."

Alleen op feestdagen was er thuis een bescheiden kerkdienst. Dan riep vader de familie bijeen, en vroeg: 'Waarom vieren we vandaag Pasen?'. Buiten riep hij 'Christos Voskres' naar de buren, 'Christus is opgestaan' - wat de mensen angst aanjoeg, want dat was verboden. 'Hoe kun je met zo'n dwaas leven?', vroegen ze Murza's moeder, die onderwijzeres was. Ze voelde zich gedwongen een betrekking in een naburig dorp te zoeken.

Pas eind jaren tachtig kwam er wat verlichting. Het bezoek van ouderen aan de baptistenkerk werd oogluikend toegestaan, hoewel het voor jongeren verboden bleef. De oude Murza bezocht de kerkdiensten maar bedankte als kerklid, omdat hij niet herdoopt wilde worden, zoals gebruikelijk is bij de baptisten.

Na de val van de Sovjet-Unie in 1991 konden de kerken weer worden geopend. Maar er waren amper mensen over in het dorp die zich de levendige Evangelisch-Gereformeerde Kerk van voor de oorlog herinnerden. De Orthodoxe Kerk, die onafhankelijk werd van Moskou, werd voor veel bewoners een aantrekkelijk alternatief.

Dat er weer een gereformeerde kerk ontstond is grotendeels te danken aan Filemon Semenjoek. De dan

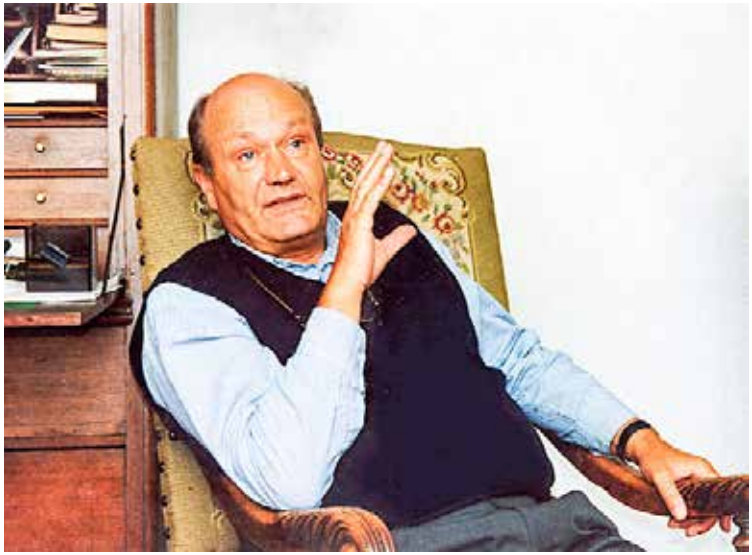

Ds. Marten Nap

Janneke Nap (1997)

bijna tachtigjarige gereformeerde predikant, die voor de oorlog hulppastor was van de Evangelisch-Gereformeerde Kerk in het nabijgelegen Rivne, had in de Sovjettijd acht jaar in een strafkamp doorgebracht. Maar zijn moreel was ongebroken. Hij trok West-Oekraïne door op zoek naar voormalige kerkleden. In de lokale krant van Stepanj plaatste hij een advertentie, met een oproep aan gereformeerden om zich te melden. "Vader was buitengewoon enthousiast", herinnert Wasil Murza zich. Een handjevol ouderen verzamelde zich in het huis van de oude Murza, die inmiddels blind geworden was. Om de kerk opnieuw te stichten moesten vijftien handtekeningen worden verzameld. Wasil Murza hielp daarbij.

Zo werd de Evangelisch-Gereformeerde Kerk in Stepanj opnieuw geboren. In 1992 vond de eerste kerkdienst plaats in het huis van de familie Murza.

Het was in die tijd dat dominee Marten Nap, die namens de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt in Nederland op zoek was naar zendingsterrein, hoorde van het mogelijke bestaan van gereformeerden in Stepanj en in de nabijgelegen regionale hoofdstad Rivne. De ontmoeting tussen Marten Nap en Filemon Semenjoek, ergens in 1992, was het begin van een nu dus 25 jarige zendingsrelatie tussen Nederland en Oekraïne. Hierover in de volgende hoofdstukken meer.

Ook de zoon van Wasil Murza, Slawik - op dat moment 14 jaar oud - was bij de eerste kerkdienst. "Wij zijn de enige familie in Oekraïne die vier generaties gereformeerd is", zegt pastor Slawik - die inmiddels predikant is van de Evangelisch-Gereformeerde kerk in Swaljawa in Zakarpatja, het uiterste zuidwesten van Oekraïne.

Bidden leerde hij van zijn grootvader, vertelt Slawik Murza. "Thuis was geen bijbel, maar opa en oma hadden er een verborgen onder het tafelblad."

In de eerste jaren na de herstart kwamen pastor Filemon Semenjoek en dominee Marten Nap twee keer per maand naar Stepanj om kerkdiensten te organiseren. Slawik had tot taak aankondigingen op te hangen aan de bomen in het dorp. Vader Wasil belde mensen op om hen op te roepen naar de kerk te komen.

Slawik herinnert zich de bijbelcursussen van Marten Nap en Ab Toornstra - die jarenlang bestuurslid was van

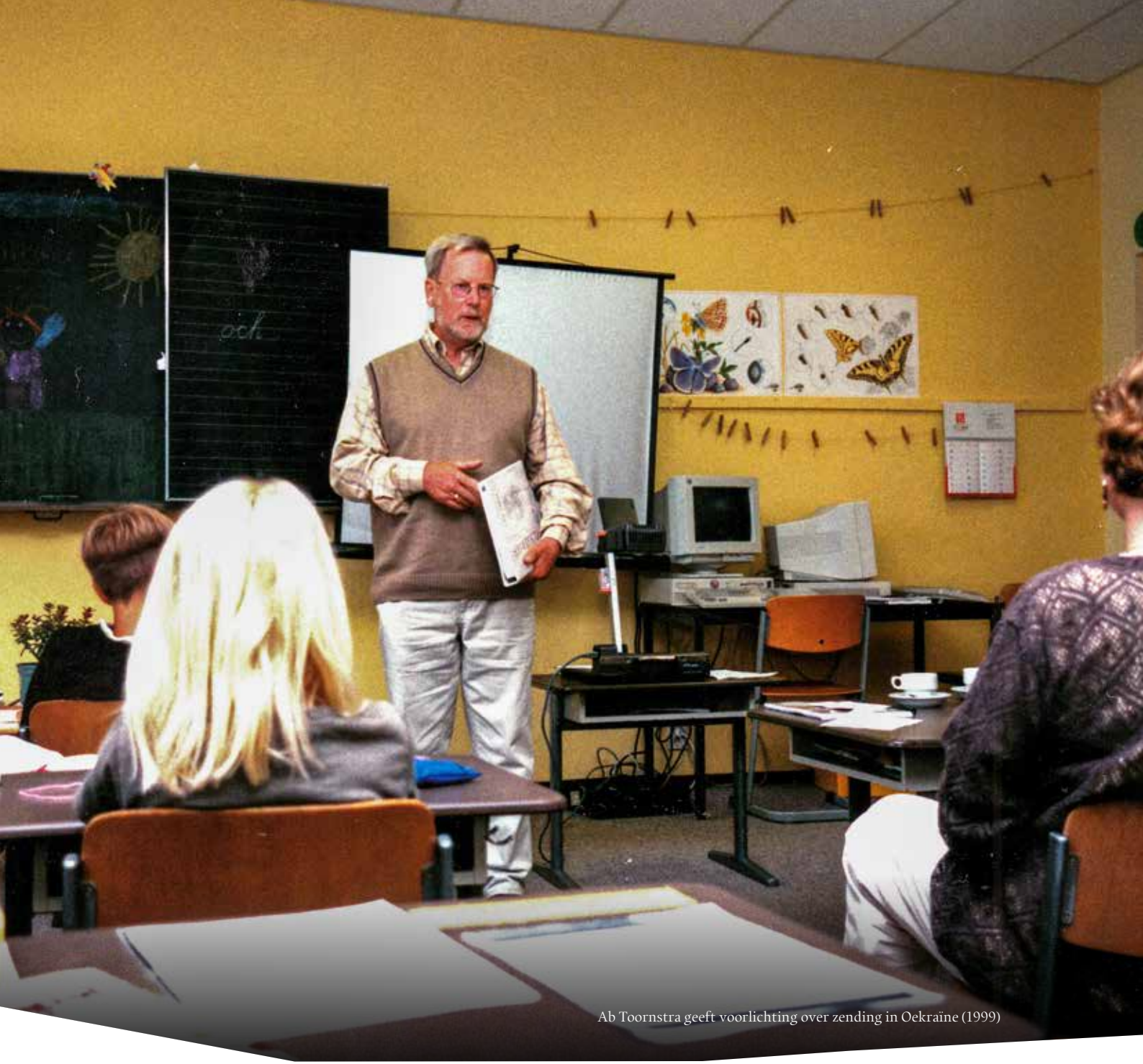

Ab Toornstra geeft voorlichting over zending in Oekraïne (1999)

Oekraïne Zending - tot op de dag van vandaag. “Het ging hen om begrip van de betekenis van de Bijbel. Het ging er zo anders aan toe dan in de orthodoxe kerk, die ik in die tijd ook bezocht.” In 1995 vroeg Nap Slawik of hij wilde studeren aan zijn zogenoemde ‘keukenseminarie’ - waarover later meer. Met Wasil Pylipenko, nu predikant in Stepanj, was Slawik de eerste Oekraïner die door Nederlanders opgeleid werd tot predikant. Na zijn huwelijk met Erika, die half Hongaars is, en zijn inzegening als dominee in het jaar 2000 verhuisde hij naar Swaljawa in de zuidoost-Oekraïense regio Zakarpatja. Daar, in het gebied waar veel Hongaren wonen, is hij nu, anno 2017, nog steeds predikant van een van de zeven evangelisch-gereformeerde kerken van Oekraïne.

Ook andere leden van de familie Murza zijn actief in de kerk. Slawiks tante Kateryna, de zus van zijn vader, werd de drijvende kracht achter de kerk in Tavrieske in het zuiden van het land. Slawiks jongere zus Uliana studeert op het seminarie.

Inmiddels groeit de volgende generatie Murza’s op. De oudste zoon van Slawik, Roman, deed onlangs belijdenis en in zijn jongere zoon bespeurt hij serieuze interesse om pastor te worden - pastor Slawik zegt het met een knipoog: Dima zit nog op de basisschool. De evangelisch-gereformeerde kerk van na de omwenteling omschrijft pastor Slawik Murza als ‘een kerk van overlevenden’. “De Sovjet-Unie is er bijna in geslaagd om de Oekraïense nationaliteit, de taal en het volksgevoel te vernietigen.”

Na de omwenteling was Oekraïne armoedig en chaotisch. Uit het Westen kwamen zendelingen toegestroomd, maar ze waren met te weinig om de geestelijke nood van toen te lenigen. Zo ging het beste moment voor evangelisatie verloren. “Na de Sovjettijd waren veel Oekraïners op zoek naar God. Evangelisatiebijeenkomsten werden bezocht door honderden mensen. Maar nu zoeken we ons heil in andere dingen. Veel mensen zijn gedeprimeerd vanwege de crisis en de oorlog. Zij zoeken God niet meer.”

De gereformeerde kerk van nu omschrijft hij als een kerk van buitenstaanders. “Velen bezoeken de orthodoxe kerk, maar dat is niet meer dan traditie. Ze geloven niet echt en lezen de Bijbel niet. Onze kerk wordt gezien als een sekte.” Voor zijn predikantensalaris is Slawik Murza nog steeds afhankelijk van Nederland. De pastor vindt dat de gemeente daar eigenlijk zelf zorg voor moet dragen. “Als we twee of drie predikanten per gemeente zouden hebben, zouden we er een baan naast kunnen hebben om geld te verdienen. Dan zouden we elkaar kunnen afwisselen en de taken kunnen verdelen. Daarom is het seminarie, de opleiding van predikanten, zo belangrijk voor onze toekomst. Er moeten meer dominees komen.”

Het werk van de Nederlandse zendelingen was essentieel voor de kleine kerk van nu, concludeert pastor Slawik Murza. “Zonder hen hadden we niet opnieuw kunnen beginnen. Als de Nederlanders er niet geweest waren, had niemand om ons gegeven.” ●

> *“Als we meer predikanten per gemeente zouden hebben, kunnen we daarnaast een baan hebben om geld te verdienen. Dan zijn wij financieel minder afhankelijk van Nederland.* **Daarom is de opleiding van predikanten zo belangrijk voor onze toekomst.”**

Ds. Slavik Murza predikant in Swaljawa

Rivne

Een vader en een grootvader

De herstart van de kerk

In de hal van de Evangelisch-Gereformeerde kerk in Rivne hangt een indrukwekkende serie zwart-witfoto's van voor de Tweede Wereldoorlog. Je ziet een processie van kerkleden door de straten van Rivne. En een grote groep dorpelingen die in traditionele klederdracht poseren voor het theatergebouw in Stepanj. Ook is er een foto van een piepjonge Filemon Semenjoek tussen zijn medestudenten op het seminarie in Duitsland, waar hij begin dertiger jaren studeerde.

Naast pastor van de dan nog zo jonge kerk was Filemon Oleksandrowitsj Semenjoek (1912) een Oekraïense patriot. Toen het Sovjetleger eind jaren dertig het toenmalige Polen bezette, vluchtten veel Oekraïense jonge mannen de uitgestrekte West-Oekraïense bossen in. Vanuit daar voerde het zogeheten Oekraïense Opstandelingenleger (OePA) een guerrilla tegen de verschillende bezetters. Het doel was een vrij en onafhankelijk Oekraïne. De dan 27-jarige pastor Semenjoek sloot zich overtuigd aan bij de partizanen. Hij werd kapelaan, ofwel legerpredikant, van de OePA.

In 1947 ging het mis. Semenjoek werd gearresteerd door de KGB, de staatsveiligheidsdienst van de Sovjetautoriteiten. Negen jaren van zijn leven bracht hij door in een strafkamp in Norilsk, een van de noordelijkste steden van de wereld - waar het grootste deel van het jaar sneeuw ligt en waar de temperaturen in de winter zakken tot vijftig graden onder nul. Norilsk behoorde tot de beruchte Goelagkampen die Aleksander Solzjenitsin beschreef in zijn beroemde boek 'De Goelag Archipel'. Wat Semenjoek in het kamp voor werkzaamheden verricht heeft is niet duidelijk. Vaststaat dat het leven er zwaar was. Veel Oekraïners kwamen om in de kampen.

Semenjoek keerde in de jaren vijftig terug in Rivne. Als dissident kwam hij moeilijk aan werk. Enige tijd werkte hij als leraar en landbouwdeskundige in een kolchoz, een collectieve boerderij opgezet volgens Sovjetstandaarden, waar de boeren uit de omgeving gedwongen samenwerkten. "Bijbelstudie doen was absoluut onmogelijk in die tijd", vertelt dochter Larissa Semenjoek, die kerklid is in Rivne. "Overal waren geheim agenten actief. Als we thuis al een Bijbel hadden, dan hadden mijn ouders hem goed verborgen. Ik heb 'm nooit gezien."

Pas na de omwenteling kon Semenjoek een aanvang maken met de heroprichting van de Evangelisch-Gereformeerde Kerk van weleer - in nauwe samenwerking met dominee Marten Nap.

Beide mannen, Semenjoek en Nap, speelden een doorslaggevende rol in het leven van Wasil Pylipenko, de dominee van Stepanj en de huidige interim-predikant van Rivne. "Semenjoek beschouw ik als mijn grootvader, Nap als mijn vader", zegt hij.

Wasil (1977) werd op zijn zevende levensjaar uit huis geplaatst en groeide op in een kindertehuis. In 1991 - hij was veertien jaar, de kerken waren pas weer geopend - werd hij helper van de priester in de orthodoxe kerk van Rivne. Daarnaast was hij actief lid van Plast, de Oekraïense padvinderij. Ook Plast, de patriottische scoutingclub die al voor de Tweede Wereldoorlog bestond, was jarenlang verboden geweest. Op de scouting hoorde Wasil over een man die voor de oorlog al lid was van Plast: Filemon Semenjoek. Die bleek vlakbij hem in de buurt te wonen.

Er ontstond al gauw een diepe band tussen de fanatieke pastor en de jonge, leergierige Wasil. "Geloof je in God?", was een van de eerste vragen die Semenjoek hem stelde. "Jazeker", antwoordde Wasil, "ik help immers in de kerk." "Kom dan naar mijn kerk", stelde Semenjoek voor. De kerk bleek een kamer in het kantoor van Pawel Konopljoek, een zakenman met een bouwbedrijf. Een keer per week kwam het groepje mannen samen. Semenjoek legde de Bijbel uit en ze verdiepten zich in de psalmen. Sofia, Semenjoeks

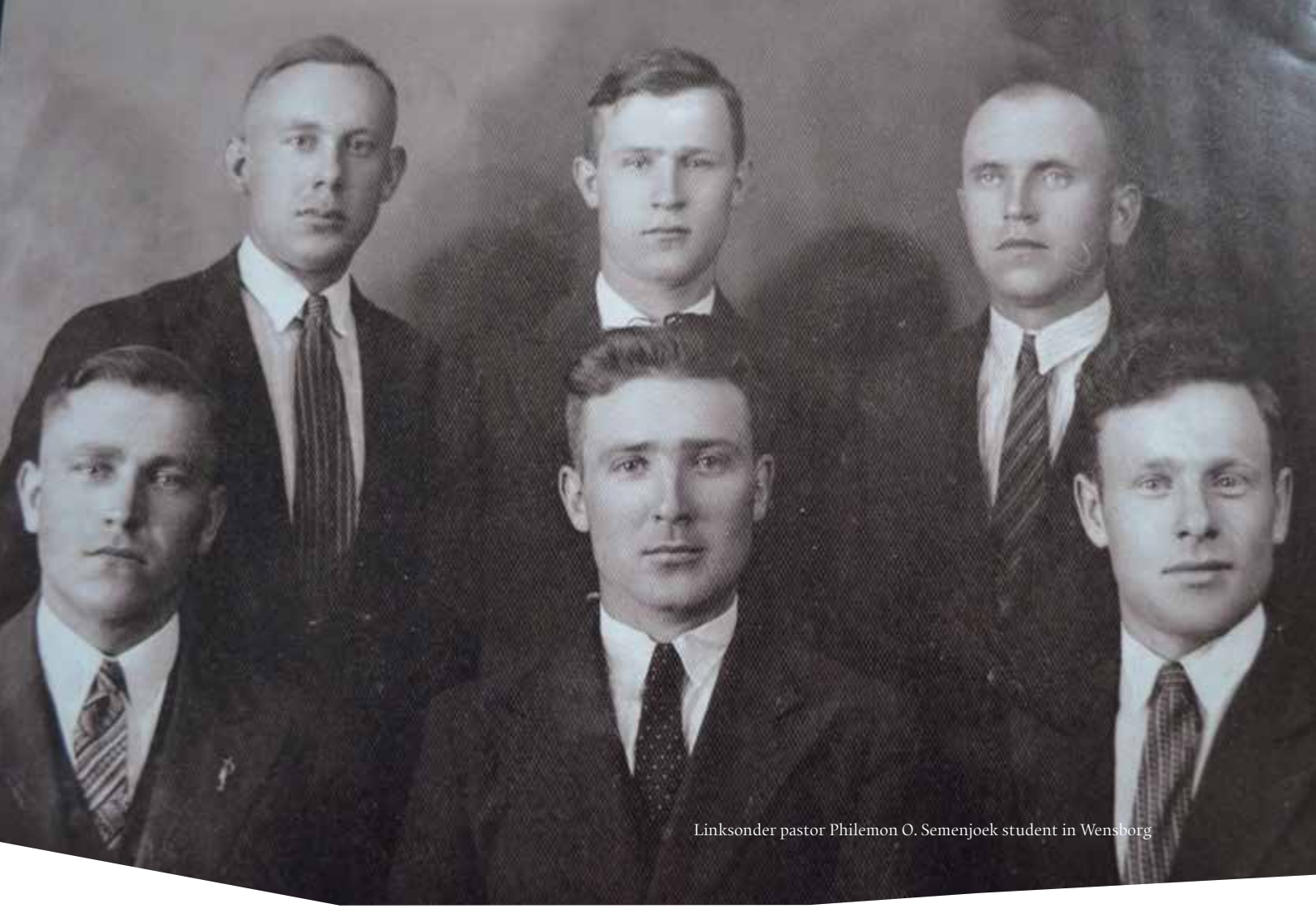

Linksonder pastor Philemon O. Semenjoek student in Wensborg

*"Drie keer bezochten groepen kerkleden uit Nederland Rivne. Dat moet doorgaan. We zijn een erg arm land. Daarvan kunnen Nederlanders leren. Een van de bezoekers van de YouSee-reizen kwam naar me toe en zei: '***Jij bent arm en ik ben rijk. Voor rijken is het moeilijker om te geloven. Ik ben jaloers op je.***'"*

Foto boven: Wasil Pylipenko met zijn dochter Maria / foto linksonder: Seminarie sessie, studenten luisteren aandachtig (2016) / foto rechtsonder: Leden van de synode in Tavriske (2005)

vrouw, maakte een maaltijd klaar. “Verwennerij voor een kind uit een weeshuis”, zegt Wasil.

Hij herinnert zich goed dat Semenjoek op een dag met een Nederlandse dominee aankwam: Marten Nap. “Pastor Marten was geen professor met grootse vergezichten, maar een praktische man”, beschrijft Wasil. Maar hij was ook een aanstekelijke prediker, die mensen impulsief op straat kon aanspreken met het Evangelie. “Ik herinner me dat hij een straatveger ontmoette. Hij vroeg hem: wie is de grootste straatveger allertijden? De straatveger reageerde alert. Hij had op de Amerikaanse TV een verkiezing van de straatveger van het jaar gezien. ‘Niks Amerika’, zei Nap. Jezus is de grootste straatveger van de wereld.’ En dan kwam de boodschap van het Evangelie, in vloeiend Russisch.”

Beide dominees stimuleerden weeskind Wasil om predikant te worden. In 1995 gaf hij zijn onlangs begonnen cultuurstudie in Kyiv op om samen met Slawik Murza het keukenseminarie van dominee Nap in Kyiv te bezoeken - aanvankelijk tegen de wil van Semenjoek. “Pastor Filemon wilde een korte, snelle opleiding. Hij noemde het keukenseminarie wat denigrerend ‘toerisme’. Hij stond op het standpunt dat er naast gestudeerd ook gewoon hard gewerkt moest worden op het land”, glimlacht Wasil.

> *“Ik beschouw het als genade dat Nederland ons is blijven steunen in die tijd.* Ze hadden makkelijk kunnen zeggen: we stoppen ermee.”

Het meningsverschil werd bijgelegd. In het jaar 2000 werd Wasil Pylipenko ingezegend als predikant van Stepanj. In 2004 kreeg hij zijn diploma uitgereikt - het eerste diploma van het seminarie, getuige het nummer 000001. Op hetzelfde moment werden ook Slawik Murza en een derde student, Jaroslaw Wanat benoemd tot predikant, in respectievelijk Swaljawa (Zakarpatja) en Rivne. In die tijd ontstond er een conflict in de kerk in Rivne. Oorzaak was onder meer dat dominee Wanat op non-actief werd gesteld. De ruzie liep uit op een breuk binnen de gemeente en zelfs met de synode. Een jaar later kwam er verzoening. Dominee Wasil Pylipenko werd, naast zijn predikantschap in Stepanj, door de synode aangesteld als interim-pastor van Rivne. Onder zijn leiding werd de breuk tussen de ‘oude garde’ van Semenjoek en Konopljoek en een groep jongere kerkleden min of meer geheeld. “Ik beschouw het als genade dat Nederland ons is blijven steunen in die tijd”, zegt Wasil Pylipenko. “Ze hadden makkelijk kunnen zeggen: we stoppen ermee.”

Wasil Pylipenko vindt dat de Oekraïense kerk nu, na 25 jaar zending, meer op eigen benen moet staan. “Ouderlingen, pastors en leden moeten begrijpen dat zending een taak is voor hun eigen kerk. Nederlanders kunnen ons wel helpen, maar moeten dat niet voor ons doen. Als we willen groeien, moeten we groeien in zending.” De predikant is ambivalent over de toekomst. “We hebben momenteel veel goede studenten op het seminarie. Maar het ontbreekt aan studenten die uiteindelijk ook echt pastor worden. Dat is in de eerste plaats ons probleem, niet het probleem voor de Nederlandse zending.”

De band tussen Oekraïne en Nederland zal belangrijk blijven, denkt hij, en niet alleen voor de Oekraïense gereformeerden. “Drie keer bezochten groepen kerkleden uit Nederland Rivne. Dat moet doorgaan. We zijn een erg arm land. Daarvan kunnen Nederlanders leren. Een van de bezoekers van de YouSee-reizen kwam naar me toe en zei: ‘Jij bent arm en ik ben rijk. Voor rijken is het moeilijker om te geloven. Ik ben jaloers op je.’”

Larissa Semenjoek is dankbaar dat haar vader Filemon de rol van vernieuwer van de Evangelisch-Gereformeerde kerk mocht spelen, na die moeilijke Sovjettijd - al was hij niet meer de jongste. “Mozes was ook tachtig jaar oud toen God hem riep. Als mijn vader er niet was geweest had de kerk niet bestaan.” Ook denkt ze met warme gevoelens terug aan Marten en Janneke Nap. “Zij gaven beslissende steun tijdens de heroprichting.” Filemon Oleksandrowitsj Semenjoek preekt tot zijn dood. Hij overlijdt op 12 oktober 2011, op vier maanden na honderd jaar oud. ●

2

Van Hattem naar Kyiv

25 jaar Nederlanders in Oekraïne

Het is 1991. Na de val van de Berlijnse muur, twee jaar eerder, is nu ook de Sovjet-Unie ineen gezegen. Het IJzeren Gordijn, dat ruim veertig jaar voor het oosten van Europa hing, is eindelijk gescheurd. De inwoners van Oekraïne kiezen in een referendum met overgrote meerderheid voor onafhankelijkheid van Moskou. Een nieuw land is geboren, met Kyiv als hoofdstad, een stad met orthodoxe kerken en kathedralen van duizend jaar oud.

In hetzelfde jaar staan de Vrijgemaakte Kerken in Nederland voor een spannende keuze. Al sinds jaar en dag deden de Gelderse en Overijsselse gereformeerde kerken gezamenlijk aan zending, bijvoorbeeld in Indonesië. Dat wordt in die tijd wat ingewikkelder, vooral vanwege moeilijkheden met visa. De Gelderse classis is intussen flink gegroeid, doordat de Flevolandse kerken erbij zijn gevoegd. Besloten wordt de verantwoordelijkheden te splitsen. Gelderland en Flevoland zullen samen een nieuw zendingsveld kiezen. De gemeente in Hattem, waar Albert Feijen predikant is, krijgt namens de synode de opdracht op zoek te gaan.

Het ligt voor de hand de blik oostwaarts te richten. Dominee Marten Nap, die Russisch spreekt, wordt beroepen om pionierswerk te doen. Hij reist naar Moskou, Minsk in Wit-Rusland en naar Kyiv in Oekraïne. “We wilden niet zomaar ergens beginnen, maar zoeken naar aansluiting bij bestaande gemeenschappen van gelovigen”, zegt Wim Kuipers, lid van de kerk in Hattem en vanaf het eerste uur lid van de zendingscommissie in Hattem, de voorloper van Oekraïne Zending.

Maar zoeken naar gelovigen in de voormalige Sovjet-Unie is als speuren naar een speld in een hooiberg. In de landen die hadden behoord tot het Oostblok, zoals Polen en Hongarije, hadden de kerken het communisme doorstaan. De katholieke kerk en haar instituties in Polen stonden fier overeind. De banden tussen Nederland en de gereformeerde staatskerk in Hongarije waren nooit helemaal verbroken. Maar in de Sovjet-Unie ligt dat

Foto linksboven: Een buitenwijk van Kyiv (1997) / foto rechtsboven: Interieur orthodoxe kerk /
foto linksonder: Ds. Jan Werkman in Kyiv (1997) / foto rechtsonder: Eerste jaargroep studenten (2000)

Foto boven: Het 'keukenseminarie', bij ds. Marten Nap in de Tolstojstraat in Kyiv, 1998 / foto linksonder: Familie Werkman (1998) / foto rechtsonder: Uitreiking van het eerste diploma, Slavik Murza (2004)

anders. Daar waren decennialang alle kerken strikt verboden geweest. Priesters en dominees waren vervolgd, vermoord of verbannen naar de Goelagkampen. Alleen de Russisch-orthodoxe kerk mocht bestaan, maar ook die viel onder streng toezicht van de Staat. Is er wel iets over om bij aan te sluiten?

Tijdens zijn zoektocht wordt dominee Nap er door leden van de Hongaarse gereformeerde kerk op gewezen dat er zich in West-Oekraïne mogelijk nog gereformeerden bevinden die de Sovjettijd hebben overleefd. In 1992 ontmoette Nap in Rivne de oude pastor Filemon Semenjoek. Die blijkt juist in dezelfde periode bezig te zijn om de Oekraïense Evangelisch-Gereformeerde Kerk opnieuw op te richten.

Beide predikanten, de Oekraïense en de Nederlandse, vinden hun gedeelde missie in de ondersteuning van de prille, kwetsbare gemeenten en - uiteindelijk - in de opleiding van predikanten. Vanuit Kyiv reist Marten Nap veel heen en weer naar Rivne en Stepanj, om samen met de Oekraïense kerkleiders te bouwen aan de kerkstructuur. In de Nederlandse kerken wordt gecollecteerd voor de zending. Kerkleden uit Hattem reizen geregeld naar Oekraïne om hun zendeling te ondersteunen. In de gemeente wordt gebeden voor het werk van Marten en Janneke Nap in het verre oosten.

De Nederlanders en de Oekraïners moeten aan elkaar wennen in die begintijd, herinnert oud-bestuurslid Wim Kuipers zich. Een moeilijk punt is de taal. “Marten Nap sprak Russisch en preekte dus ook in die taal. Maar dominee Semenjoek stond erop dat de voertaal in de kerkdienst Oekraïens zou zijn. Dat gaf voortdurend fricties. Inmiddels is dat gelukkig geen punt meer.”

Het botst wel vaker tussen Semenjoek, de noeste pastor die het strafkamp overleefde, en de “directieve Groninger”, zoals dominee Albert Feijen, die in 1996 toetrad tot de zendingscommissie, zijn collega Nap karakteriseert. “Een uitdrukking van Nap was: ‘IJzer scherpt men met ijzer’. Ook de zendingscommissie heeft het regelmatig met de zendeling te stellen. “Als je het niet met hem eens was, kreeg je het voor je kiezen.” Kuipers vult aan: “Dan belde hij om 10 uur ’s avonds nog op met een plan waar hij geld voor nodig had. Dat moesten we dan onmiddellijk beslissen. Ik ben niet het bestuur, wierp ik dan tegen.”

In een café onder de grond in een zijstraat van de Tolstojstraat organiseert dominee Nap de eerste kerkdiensten. Vanaf het begin wordt belang gehecht aan een predikantenopleiding om de kwetsbare kerkjes te kunnen leiden. De eerste studenten - uit Rivne en Stepanj - komen bijeen in de keuken van het huis van Marten Nap aan de Tolstojstraat in Kyiv, waardoor de gevleugelde term ‘het keukenseminarie’ ontstaat. Ondertussen worden in Nederland de voorbereidingen getroffen voor de uitbouw van een seminarie. “De Oekraïners wilden een korte studie zodat de predikanten snel aan het werk zouden kunnen. Wij wilden een theologisch sterke opleiding”, vertelt Wim Kuipers.

> *De eerste studenten komen bijeen in de keuken van het huis van Marten Nap* aan de Tolstojstraat in Kyiv.

Het seminarie moet het speerpunt worden om de ‘Oekraïnisering’ vorm te geven - vanaf het begin wil de zendingscommissie al toewerken naar zelfstandige, van Nederland onafhankelijke kerken. “Dat is langzamer op gang gekomen dan we in die beginjaren verwachtten”, zegt Kuipers.

Om de continuïteit van de kerk in Oekraïne te waarborgen moet ook in de hoofdstad een gemeente worden gesticht. In het jaar 1997 wordt dominee Jan Werkman beroepen om de kerk in Kyiv op te bouwen. De eerste kerkdiensten vinden plaats in de garage van het huis waar de familie Werkman woonde in het zuiden van Kyiv. In de bijbehorende kleine bibliotheek kunnen buurtbewoners terecht voor een kopje koffie en een goed boek. “De kracht van Werkman zat in het goede contact met Oekraïners. Hij luisterde goed, kon mensen erbij betrekken en verantwoordelijkheid geven”, memoreert Wim Kuipers.

Voor het opbouwwerk reist dominee Werkman veel naar Tavrieske, in de zuidelijk gelegen provincie Cherson. Daar was door mensen afkomstig uit Rivne en Stepanj - onder wie Kateryna Prokovsjina, de zus van ouderling Wasil Murza - de vierde kerkelijke gemeente geplant. Ook houdt Werkman zich bezig met vertalingen van de kerkorde, die jarenlang gebruikt wordt.

De vrouw van dominee Werkman, Anja, zet namens De Verre Naasten kredietprojecten op. De landelijke zendingsorganisatie van de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt wordt vanaf 1998 actief in Oekraïne. Kleine boeren met een goed plan ontvangen microkredieten, financieel gedragen door de Nederlandse kerk. Deze aanpak, vertrouwen op eigen initiatief van Oekraïners, is iets nieuws in de voormalige Sovjetrepubliek waar de Staat altijd het voortouw nam.

In het jaar 2000 komt er een vijfde kerkje bij, in Swaljawa, gelegen in de zuidwestelijke regio Zakarpatja. Daar sticht de uit Stepanj afkomstige Slawik Murza met hulp van Hongaarse gereformeerden en gesteund door de Nederlandse zending een kerk.

In hetzelfde jaar wordt op initiatief van de Nederlanders het seminarie uitgebouwd: in Kyiv en niet in Rivne, wat dominee Semenjoek graag had gezien. Gekozen wordt voor een samenwerking met de presbyterianen, een groep van gelovigen die in dezelfde traditie van de reformatie staan en gesteund werden door Amerikaanse zendelingen. “We vormen dezelfde bloedgroep, we gaan terug op Calvijn”, aldus dominee Albert Feijen. “Er waren drie conferenties nodig om elkaars nieren te proeven. Maar er is iets moois tot stand gekomen, iets dat onze verwachtingen heeft overtroffen.”

In het seminarie wordt de manier waarop gereformeerden in Nederland, Engeland, Schotland en Amerika nadenken over de Bijbel en theologie gegoten in een vierjarige studie van telkens een aantal sessies per jaar. Dominee Jos Colijn, die jarenlange ervaring heeft als opbouwwerker in Hongarije, wordt beroepen als opbouwwerker en docent. Vanaf 2001, als Marten en Janneke Nap na bijna tien jaar Oekraïne terugkeren naar Nederland, bewoont hij met zijn vrouw Marlies het huis in de Tolstojstraat. Marlies Colijn houdt zich jarenlang bezig met diaconaal werk - ze zet onder meer samen met Vitalyj Korsunskyi een afkickcentrum op voor drugsverslaafden in Rivne, deels gesteund door Oekraïne Zending.

> *“Het idee dat er in deze wereldstad van honderden jaren oud, waar zoveel miljoen mensen wonen, zo’n minuscuul groepje mensen in een garage bijeenkomt om God te eren...* Ik wil hier iets betekenen.”

In 2003 wordt dominee Cor Harryvan beroepen. Hij krijgt de opdracht mee om de kerken te steunen in hun missionaire werk - feitelijk betekent dat de stap naar zelfstandigheid, ofwel ‘Oekraïnisering’, waar oud-bestuurslid Wim Kuipers over sprak: zodra kerken zelf ‘zendend’ zijn, is er immers geen noodzaak meer voor de permanente aanwezigheid van Nederlandse zendelingen.

Voor Cor Harryvan en zijn echtgenote Joke is een oriënterend bezoek in oktober 2002 doorslaggevend voor hun keuze voor Kyiv. “Het idee dat er in deze wereldstad van honderden jaren oud, waar zoveel miljoen mensen wonen, zo’n minuscuul groepje mensen in een garage bijeenkomt om God te eren... Ik wil hier iets betekenen.” In maart 2003 keert de familie Werkman terug naar Nederland, in augustus 2003 betrekt de familie Harryvan het huis in het zuiden van de stad.

In 2007 wordt, vanwege de grote hoeveelheid opbouw- en begeleidingswerk, dominee Henk Drost beroepen. Omdat er in Kyiv al twee zendelingen zijn - Colijn en Harryvan - wordt besloten dat Drost Rivne als uitvalsbasis neemt. Drost en Harryvan reizen jarenlang samen stad en land af om de jonge kerken te ondersteunen.

Evangelisch Gereformeerde Kerk te Swaljawa (2016)

Foto linksboven: Ds. Henk Drost tussen diakenen (2008) / foto rechtsboven: Gezin Harryvan /
foto onder: Gezin Colijn in Kyiv, zonder Christian (na 2003)

Drost omschrijft zijn werk in Oekraïne als 'toerusting': de gemeente stimuleren en materiaal aanleveren voor de opbouw.

Op bestuurlijk terrein is er in Nederland in die 25 jaar het nodige veranderd. Aanvankelijk werd alle zendingswerk in Oekraïne georganiseerd door de zendingscommissie van de kerk in Hattem. De predikanten Nap, Werkman en Colijn werden door deze gemeente uitgezonden. Daarna werd het 'college van zendingsdeputaten' verantwoordelijk voor de zending in het buitenland. De zendelingen Henk Drost en Cor Harryvan werden beroepen door een thuishavengemeente - respectievelijk Arnhem en Lelystad.

> *Tussen 2003 en 2007 wordt voor de kerkdiensten in Kyiv gebruik gemaakt* van een zaal in een filmtheater.

De kerkdiensten in Oekraïne hebben een eigen, Oekraïens karakter, waarin voortgebouwd wordt op de traditie van voor de oorlog. De structuur komt overeen met die in Nederland: de dienst vangt aan met de zegen en een openingslied, dan volgt de preek, de voorbede en de collecte. Verschil is dat er meestal twee mannen voorgaan: een die de dienst leidt en een dienaar van het Woord, ofwel degene die preekt.

Berijmde psalmen op Geneefse melodieën, zoals we die in Nederland kennen, kent de Evangelisch-Gereformeerde kerk in Oekraïne niet. De liederen die gezongen worden komen onder andere uit een heruitgave van een bundel uit 1932. Daarin staan Amerikaanse en Britse geloofsliederen uit de negentiende eeuw, die ooit in het Oekraïens vertaald zijn door Canadese Oekraïners - qua sfeer nog het best te vergelijken met de liederen van 'Johannes de Heer'. Daarnaast wordt bijvoorbeeld in Kyiv een bundel van Russischtalige opwekkingsliederen gebruikt.

De familie Colijn vertrekt in 2013 en het echtpaar Drost verlaat Oekraïne in 2014. Het contract van dominee Harryvan loopt af in 2019. "In de jaren dat ik hier werk is mijn taak veranderd van het begeleiden van dominees en kerken naar het begeleiden van nieuwe kerkplantingen", vertelt hij. Harryvan doelt op de recente kerkplantingen in de plaatsen Kamjanets-Podilsky, Zjitomir en Sarni.

De kerk in Kyiv is intussen gegroeid. Tussen 2003 en 2007 wordt voor de kerkdiensten gebruik gemaakt van een zaal in een filmtheater. Predikant in die jaren is Sergiy Tsjernov, een van de eerste afgestudeerden van het seminarie. Zijn opvolger is Joeri Syrenko, een voormalige predikant van een charismatische kerk die zich in 2005 met een groep van 21 mensen aansluit bij de kerk. In 2010 wordt het huidige kerkgebouw op de oostoever van Kyiv aangekocht. Vanaf 2013 is Sergiy Nakul de predikant van Kyiv, die in 2015 afstudeert op het seminarie.

Sinds de zomer van 2013 is Erik van Alten uit het Zuid-Afrikaanse Kaapstad werkzaam bij het seminarie, als opvolger van Jos Colijn. De organisaties en kerken achter het seminarie werken toe naar de aankoop en restauratie van een eigen gebouw, waar het onderwijs aan aankomende predikanten hand in hand zal gaan met toerusting van de kerk. ●

Gezin van Alten

3

De kerk in een post-Sovjet maatschappij

Rivne

De kerk in de post-Sovjetmaatschappij

Diaconie en het huwelijk

In 1997, zo'n vijf jaar na de prille herstart van de Evangelisch-Gereformeerde Kerk, werd dankzij financiële steun uit Nederland begonnen met de bouw van de huidige, witte kerk met toren in Rivne. Een jaar later kwamen de gemeenteleden samen in de kelderruimte, die het eerst gereed was.

De officiële opening, in het jaar 2000, was een kroon op het opbouwwerk van de jaren negentig - "moeilijke maar mooie tijden", zoals Olga Martyntjoek die omschrijft. Martyntjoek is diacones van de kerk in Rivne. De mensen waren indertijd nog armer dan nu, vertelt ze, en de scheiding tussen zending en materiële hulp was dan ook minder eenvoudig aan te brengen. Zo zamelden Marten en Janneke Nap in Nederland geld in om medische zorg mogelijk te maken voor kerkleden, die ze bezochten in het ziekenhuis. Maar ook kwamen in die tijd veel nieuwsgierige jongeren naar de kerk, vertelt Martyntjoek. "Onze harten en zielen brandden."

Janneke en Marten Nap reisden bijna wekelijks vanuit Kyiv naar Rivne. Op zaterdag gaf dominee Nap les aan kerkleden en zondag preekte hij. Janneke Nap gaf les op de zondagsschool en maakte zich sterk voor Bijbelonderwijs op openbare scholen. Dat was belangrijk, zegt Olga Martyntjoek. "Oekraïne is een vroom land, maar het ontbreekt ons aan Bijbelstudie. Nap leerde ons de Bijbel te begrijpen. Dat je alleen gered wordt door geloof."

Olga Martyntjoek werd in 1995 officieel aangesteld als diacones - waarmee ze een unieke rol vervult, want Rivne is de enige kerk met deze functie. Ze is voor haar leven benoemd. Diaconie is niet eenvoudig in de vaak zo armoedige Oekraïense realiteit, vertelt ze. De meeste kerkleden in Rivne zijn gepensioneerd. Vanwege hun schamele pensioentjes kunnen ze nauwelijks geld afdragen. Daarom wordt de diaconie in Rivne financieel gesteund door Oekraïne Zending. Voormalig bestuurslid Ab Toornstra, die inmiddels overleden is, maakte vanaf halverwege jaren negentig geregeld video-opnames in Rivne. Die werden gebruikt om in Nederland geld in te zamelen voor armlastige ouderen.

Het diaconale werk in Rivne houdt vooral het bezoeken van ouderen in. Dat deed Martyntjoek jarenlang samen met Ria Drost, de vrouw van predikant Henk Drost - het echtpaar woonde van 2007 tot 2014 in Rivne, op honderd meter van de kerk. "Veel kerkleden hebben blijde herinneringen aan Ria", vertelt Olga Martyntjoek. Bij de bezoeken wordt een voedselpakket afgeleverd en uit de Bijbel gelezen.

> *"Oekraïne is een vroom land, maar het ontbreekt ons aan bijbelstudie. Nap leerde ons de Bijbel te begrijpen.* **Dat je alleen gered wordt door geloof."**

Momenteel brengt de diacones de bezoeken samen met interim-predikant Wasil Pylipenko en haar volwassen zoon Andriy, die zeer actief is in de kerk in Rivne. Daarbij volgen ze een speciale aanpak. "Bij elk adres zoeken we drie of vier mensen in de buurt die een soort mantelzorggroepje vormen rondom die persoon. Zo zorgen we dat ze niet aan hun lot worden overgelaten."

In de hal van de kerk doden ouders de tijd met koffie, koekjes en gezelligheid. In de kamers boven zijn specialisten in de weer met kinderen. Doordeweeks, als er geen kerkdienst is, wordt het kerkgebouw in Rivne gebruikt als opvang en therapieruimte voor kinderen met het Syndroom van Down. De activiteiten staan los van de kerk, maar rond twee uur 's middags komt pastor Wasil

Pylipenko een uurtje langs voor de zondagsschool. Zeven kinderen vormen met hem een kring. Op een speelse manier legt de pastor het verhaal van Jona uit.

Initiatiefnemer van de kinderactiviteiten is Vitaliy Korsunskyj. Hij is wegens allerlei omstandigheden geen kerklid meer, maar zijn organisatie werd opgericht met steun van Oekraïne Zending - met name Marlies Colijn was er zeer actief in de jaren dat zij in Oekraïne woonde. Het verhaal van Korsunskyj maakt duidelijk van hoe ver de kerk gekomen is. De omslag van de Sovjetsamenleving naar het vrije Oekraïne is te snel gegaan, vindt hij.

Vitaliy Korsunskyj werd geboren in 1975 en is dus "een Sovjetmens", zoals hij het uitdrukt. Zijn beide grootvaders waren officieren in het Rode Leger en overtuigde communisten. "Ze werden geboren, opgevoed en opgegroeid in 'het systeem'. Van God hadden zij nooit gehoord."

Korsunskyj werd atheïstisch opgevoed. Alleen zijn overgrootmoeder was gelovig. Ze had iconen in huis en als kleine jongen zag hij haar bidden. "Ik snapte daar niks van." In de buurt van waar hij opgroeide was een baptistengezin. "We scholden de kinderen uit voor 'stundisten', mensen die aan Bijbeluur (van het Duits Stunde) deden. We gooiden stenen tegen de ruiten".

Evangelisch Gereformeerde kerk te Rivne

Foto linksboven: Ria en Henk en Drost / foto rechtsboven: Interim-predikant Wasil Pylipenko in Rivne /
foto linksonder: Vitaliy Korsunskyj / foto rechtsonder: Een project voor kinderen met een beperking in de kerk van Rivne.

Op school werd geloven ontmoedigd. Een kruisje om de hals dragen mocht niet. Als Pasen of Kerst naderde, sprak de juf op school hen streng toe: ze moesten het niet wagen de kerk te bezoeken. “We mochten zelfs niet in de buurt komen. Leraren organiseerden patrouilles om de kerk.”

Toch kon Korsunskyj niet om God heen. “Hij wekte in mij een geweten.” In het vroege voorjaar van 1996 nodigde zijn buurman, Pawel Konopljoek - de zakenman waarbij ook Wasil Pylipenko terecht kwam - hem uit naar de kerk. Korsunskyj kwam tot bekering en in 1997 nodigde Marten Nap hem uit op het seminarie te gaan studeren. Predikant werd hij niet. Korsunskyi zet zich liever praktisch in om de noden in de Oekraïense samenleving te lenigen. Zo richt hij met steun van Oekraïne Zending The Right Way op, een organisatie voor verslaafden, en is hij actief in de ouderorganisatie voor kinderen met een beperking.

> *“God houdt van alle mensen, zelfs van ongelovigen. Veel mensen gaan alleen tijdens feestdagen, doop of overlijden naar de kerk. Maar als je elke dag met Hem leeft, dan leef je anders.* **Dan weet je waarom je in deze wereld bent.”**

De nood is groot in de post-Sovjetmaatschappij, zegt Vitaliy Korsunskyj. Na de omwenteling van begin jaren negentig werden Oekraïners plotseling in het diepe gegooid. In plaats van dat de Staat voor hen zorgde moesten ze zelf zien te overleven. Die plotselinge verandering heeft consequenties tot op de dag van vandaag.

De Sovjettijd had goede en slechte kanten, zegt Korsunskyj. “Er waren geen christenen. Toch was er een samenleving met duidelijke regels en kaders. Er was geen dronkenschap, geen drugsmisbruik. Op de school werd de nadruk gelegd op eerlijkheid en dat je ouderen respecteert.”

Toen het IJzeren Gordijn viel, kwam “de rotzooi binnenstromen”, aldus Korsunskyj. “Het egoïsme, vrije seks en scheidingen. Veel van mijn voormalige klasgenoten zijn niet gelovig. Het ontbreekt hen aan een doel in het leven. Ze lijden onder depressies, zijn aan het tweede of zelfs derde huwelijk bezig en weten niet hoe ze kinderen moeten opvoeden.”

Korsunskyj herinnert zich een preek van Marten Nap over het huwelijk. “Elk huwelijk zal door problemen gaan, zei hij. Maar als je je leven op de rots bouwt, zal je relatie stand houden.”

De structuur die de gereformeerde kerk brengt is goed voor Oekraïne, denkt Korsunskyj, waar veel “ceremonieel gelovigen” zijn. “God houdt van alle mensen, zelfs van ongelovigen. Maar veel mensen gaan alleen naar de kerk tijdens de feestdagen, bij de doop van een kind of overlijden. En als iemand ziek wordt bidden ze God om meelij. Maar als je elke dag met Hem leeft, dan leef je anders. Dat weet je waarom je in deze wereld bent.”

Andriy Martyntjoek, de zoon van de diacones, mist de ‘structurele Nederlandse aanpak’ van dominee Henk Drost - over wie later meer. “Drost heeft ons veel geleerd. Op dit moment vallen ouderlingen weg omdat ze overlijden of te oud zijn om nog hun ambt te vervullen. Ik zou graag onderwijs willen krijgen over thema’s waar wij als actieve kerkleden tegenaan lopen.”

De kerk in Rivne is nog steeds in een opbouwfase, benadrukt hij. “Een kerk beginnen is eenvoudiger dan een kerk blijven.” De zoon van de diacones verwijst naar het Nieuwe Testament, waarin beschreven wordt hoe de apostelen kerken stichtten, maar vervolgens aandacht bleven schenken aan de prille gemeenten, zij het op een andere manier: door brieven te schrijven waarin onderwijs centraal staat.

Diacones Olga Martyntjoek benadrukt dat pastor Wasil Pylipenko overbelast is, omdat hij drie gemeentes dient - Stepanj, Rivne en Sarni. Zodra er weer een eigen predikant is die zich volledig lokaal kan richten zullen er ook meer jongeren naar de kerk komen, verwacht ze; nu veroudert het ledenbestand van de gemeente elk jaar. “We bidden tot God dat de kerk niet uitsterft.” ●

Kyiv - Berditsjev

Een moeder en een zoon

Geloven in de gevangenis

Volodja Leonov (1966) brengt inmiddels meer tijd in de gevangenis door dan erbuiten. Al in zijn jonge jaren was hij een recidivist. In het jaar 2002 werd hij wegens doodslag veroordeeld tot levenslang. Sindsdien leeft Volodja in de gevangenis van Berditsjev, zo'n 150 kilometer ten westen van Kyiv.

In 2010 werd Volodja ziek. Hij belandde in een ziekenhuis, op een speciale afdeling voor gedetineerden. De behandeling was beestachtig slecht. Zijn redding was het bezoek van een pastor uit Zjitomir, een stad verderop. Die sprak met Volodja en gaf hem een bijbeltje met het Nieuwe Testament en de Psalmen. "Ik ging lezen. Nooit vergeet ik mijn eerste gebed. 'U ziet mijn toestand. Help mij.' Op 10 juni 2010 vond God mij en werd ik opnieuw geboren."

De pastor had brieven van een aantal gevangenen meegenomen, waaronder die van Volodja. In de kerken zocht hij naar mensen die met hen wilden corresponderen.

Een week later kreeg Volodja een brief terug, van ene Valentyna Ivanivna - een vrouw uit Kyiv die gezien haar leeftijd zijn moeder had kunnen zijn. Ze schreef hem dat ze het erg vindt dat hij geen ouders meer heeft. Dat ze het niet veroordeelt dat hij in de gevangenis zit. "Ik heb ook fouten gemaakt, ik ben niet beter dan jij." Dat ze net als hij bekeerd is, en dus bevrijd van de straf van God. "Ik wil je zien als mijn geestelijke zoon. Als je dat aanspreekt schrijf me dan terug."

Opnieuw een week later kreeg Valentyna antwoord. "Je brief maakt mijn hart vol met tranen", aldus Volodja. Haar handschrift doet hem denken aan dat van zijn moeder, die net is overleden. "Ik heb er groot verdriet over dat ik altijd in de woestijn leefde. Maar God heeft me niet verlaten."

Valentyna Ivanivna (1936) serveert thee met honing. Voor haar, op de keukentafel, ligt een stapel brieven van een centimeter of twintig - het resultaat van zes jaar schrijven met de eertijds wildvreemde gevangene. Na haar verhuizing naar Obuchiv, dertig kilometer ten zuiden van Kyiv - toen haar dochter overleed besloot ze in de buurt van haar eigen zoon Oleg te gaan wonen - had ze weinig om handen. "De eerste brief van Volodja las ik honderd keer", zegt ze. "Mijn hart werd verscheurd."

Voor Volodja is het schrijven met mamoelka, ofwel zijn tweede moeder, van levensbelang. Negen jaar lang zit hij op een cel van drie bij vier meter, met drie medegevangenen. Hij mag slechts één keer in het kwartaal een kwartier met de buitenwereld bellen. Inmiddels zit hij in een 'lichter regime': een cel van zeven bij drie, met zeven man. En mag hij dagelijks bellen tussen vijf en zes uur in de middag.

> *"Ik heb er groot verdriet over dat ik altijd in de woestijn leefde.* **Maar God heeft me niet verlaten."**

Volodja heeft een heldere stem en hij articuleert scherp. Overleven in de gevangenis is mogelijk, vertelt hij, maar heel erg moeilijk. "Zo moeilijk, dat kan een Nederlander zich niet voorstellen." Er zijn geheel eigen, harde wetten. Het komt voor dat mannen met elkaar vechten, elkaar steken met een mes of zelfs vermoorden. Volodja probeert zo veel mogelijk aan de slag te zijn in de werkplaats. Daar maken gevangenen portemonnees en tassen van leer - als er tenminste materiaal voorhanden is. Een keer per dag mag hij een uur naar buiten, in een soort kooi die maar net hoog genoeg is om in te staan.

"Het zou goed kunnen dat ik hier nooit meer uitkom", zegt Volodja. "Maar ongeacht de situatie waarin ik verkeer en mijn omstandigheden kan ik gelukkig zijn. De vreugde van de Heer vult mijn hart en geeft mij innerlijke rust."

Tas gemaakt door Volodja in de gevangenis

"Het is boeiend om zijn brieven te lezen", zegt Valentyna. "Volodja is begaafd en wil heel veel weten. Soms stelt hij me wel dertig theologische vragen in een brief, die hij vaak zelf beantwoordt. Zijn geloof is zo echt."

Valentyna werd in in 1993 'opnieuw geboren', zoals ze het noemt. Het was vlak na de omwenteling in Oekraïne, een tijd dat heel veel mensen op zoek waren naar identiteit. Op de markt werd gretig geluisterd naar evangelisatie van de baptistenkerk. Maar de orthodoxe kerk, die zich ook opnieuw oprichtte, keerde zich er fel tegen. Er werden plakkaten opgehangen, met waarschuwing je niet in te laten met al die 'nieuwlichterij'.

Valentyna werd lid van een charismatische presbyteriaanse gemeente. Daar was ze altijd druk-druk-druk, en bezig met kerkelijk werk tot diep in de nacht. De voorganger prees haar inzet. Maar pas toen ze catechisatie kreeg van de Hongaarse gereformeerde zendeling Sandor Molnar in Kyiv vielen de puzzelstukjes op z'n plek. "Geloof geeft verlossing en bevrijding. Ik hoef me niet uit te sloven. God geeft me de wens en de kracht om te dienen." In 2005 deed Valentyna belijdenis van haar geloof in de Evangelisch-Gereformeerde kerk in Kyiv, samen met 21 andere mensen die overstapten vanuit de charismatische kerk. "Ik heb de Institutie twee keer gelezen. Calvijn onderwijst mij in christelijke leer. Het is voor mij een plezier."

Op 22 februari 2015 doet ook Volodja belijdenis. De belijdenisvragen worden voorgedragen door dominee Cor Harryvan, op de mobiele telefoon van Valentyna. Vier keer volgt een duidelijk hoorbaar 'ja' vanuit de cel in Berditsjev. "Vitajemo w Gospodi", zegt de gemeente, ofwel "we groeten je in de Heer". "Ik beloof dat ik trouw zal blijven aan mijn beloftes", zegt Volodja.

Volodja heeft zich verdiept in de verschillende kerkrichtingen. "Elke geloofsbelijdenis kent een eigen waarheid", zegt hij. "Maar pas door het lezen van de gereformeerde leer heb ik antwoord gekregen op mijn vragen. God weet wat voor een zondaar ik ben, maar neemt mij toch in ontferming aan." "Volodja leert mij geduld en liefde", zegt Valentyna. "Als ik ziek word, vraagt hij de gevangenbewaarder eerder om de telefoon zodat hij met me kan praten." Vanaf maart 2017 verhuist Volodja naar een soort gevangeniskolonie, waar hij met relatief lichte bewaking mag wonen.

Kyiv. De belijdenis van Volodja Leonov - via de telefoon vanuit de cel - met ds. Sergiy Nakul en ds. Cor Harryvan.

4

Het seminarie

Kyiv

Een student steekt zijn hand op. “Kunnen we het Oude Testament als een mannequin zien, een modelpop voor modeontwerpers, waar slechts Christus als kostuum op past?” Al tijdens de vertaling van de vraag schudt oudtestamenticus Willem Van Gemeren glimlachend zijn hoofd. Dan volgt zijn antwoord, beslist. “Nee, Christus doorbrak elk bestaand model. Zijn licht schijnt over de geheimzinnigheid in het Oude Testament. En ooit zal het opnieuw zo zijn. Onze ogen zullen niet voorbereid zijn om Christus te kunnen zien. Daarom zeg ik: studeer! Zo kun je je de glorie van God eigen maken.”

Diep in de bossen, bij het dorp Klavdjevo, 50 kilometer ten noordwesten van Kyiv, is een verzameling gebouwen van twee à drie verdiepingen. Het is een sanatorium, zoals er veel zijn in de voormalige Sovjet-Unie. In de zomer wordt het gebruikt voor kinderkampen. Er is een zwembad, een crèche met kinderschilderingen op de ramen en een openluchtpodium. Voorheen werden hier de pioniers van de communistische jeugdbeweging gedrild in de communistische leer. Nu wordt het terrein vijf keer per jaar voor twee weken deels afgehuurd door het Evangelical Reformed Seminary of Ukraine (ERSU), ofwel het Evangelisch Gereformeerd Seminarie. Het seminarie valt onder verantwoordelijkheid van de Oekraïens Evangelisch-Gereformeerde Kerk en de Evangelisch-Presbyteriaanse Kerk in Oekraïne. De hoofdsponsors zijn de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt in Nederland en Mission to the World, de zendingsorganisatie van de Presbyterian Church in Amerika. Het is een theologische opleiding, oftewel ‘het Kampen van Oekraïne’. Er worden vakken gedoceerd als Bijbelse talen, Oude en Nieuwe Testament, dogmatiek en kerkgeschiedenis. De stafleden komen uit Noord-Ierland, de Verenigde Staten, Zuid-Afrika en Oekraïne. Gastdocent tijdens deze sessie is professor Van Gemeren, van oorsprong Nederlander, maar al decennialang woonachtig in Amerika.

Dr. Willem Van Gemeren geeft les op het seminarie (2017)

Foto boven: Studenten en docenten tijdens de seminariesessie 2017 / foto linksonder: Voormalige, gehuurde studielocatie van het seminarie in Prolysok / foto rechtsonder: Dr. Willem Van Gemeren geeft les (2017)

Dr. Clay Quarterman geniet van zijn les aan seminariestudenten (2017)

De doelstelling van het seminarie is de opleiding van predikanten, maar er wordt ook gewerkt aan het opleiden en toerusten van ouderlingen, diakenen, zondagschoolleerkrachten en jeugdleiders, ofwel 'de kerk versterken in Oekraïne en omringende landen', zoals de missie van het seminarie luidt. 'De lessen zijn gebaseerd op het Woord van God, zoals uitgelegd in de gereformeerde belijdenis'. Momenteel studeren er 45 studenten op het seminarie.

> *"Onze ogen zullen niet voorbereid zijn om Christus te kunnen zien. Daarom zeg ik: studeer!* Zo kun je je de glorie van God eigen maken."

Bij deze derde sessie van het jaar zijn ruim twintig studenten aanwezig. De studenten komen uit alle windrichtingen. Zo zijn er twee jonge kerels uit Ruda, het dorpje in het uiterste zuidwesten van het land, een stel - een jonge man en een jonge vrouw - uit het Oost-Oekraïense Kharkiv en een man uit Tsjernihiv in het noorden. Ook enkele ervaren predikanten zijn present, zoals Slawik Murza en Sergiy Nakul, de pastors uit respectievelijk Swaljawa en Kyiv. De eerste is er om zijn studie, ooit gevolgd in de keuken bij Marten Nap, wat bij te spijkeren; de laatste om professor Van Gemeren simultaan te vertalen vanuit het Engels. Dat doet hij geweldig. De studenten luisteren ademloos en worden zowel door spreker als vertaler de hele dag bij de les gehouden.

Op hetzelfde moment is, in een ander lokaal, Clayton Quarterman bezig een ander vak te doceren. De presbyteriaan, afkomstig uit de Verenigde Staten, koppelt in zijn les theologische inzichten over de Heilige Geest aan de zending, ofwel 'mission'. "De heiligheid vind je niet in het kerkgebouw of thuis bij je iconen", doceert hij. "De gemeente van Christus is heilig. Het is onze taak mensen te roepen naar de vergadering van gelovigen. Daar stroomt zijn Geest."

Geschiedenis

Dr. Clayton Quarterman en dominee Marten Nap zijn de 'vaders' van het seminarie. Deze zendelingen, de Nederlander en de Amerikaan, ontmoetten elkaar in 1997. Tot hun stomme verbazing ontdekten ze dat ze precies hetzelfde aan het doen waren: naast kerkopbouw, gebaseerd op de uitgangspunten van de Reformatie, waren ze bezig predikanten op te leiden; Nap in zijn keukenseminarie in Kyiv, Quarterman in de zuidelijk gelegen havenstad Odessa. "We waren volkomen verrast", herinnert Quarterman zich. "We dachten hetzelfde, wilden hetzelfde en we deden hetzelfde."

De Presbyteriaanse Kerk is de evenknie van de Gereformeerde kerk in Nederland, die ten tijde van de Reformatie ontstond in Engeland en Schotland en in de eeuwen nadien uitzwermde tot in de Verenigde Staten. In de jaren negentig kwam een groep presbyteriaanse zendelingen vanuit Amerika naar Oekraïne; zij reageerden op een verzoek van de regering aan de Verenigde Staten om mensen te sturen om Engelse les te verzorgen op de scholen in de voormalige Sovjetrepubliek. De kerkleden gingen intussen ook missionair aan de slag, wat leidde tot kerkplantingen in Odessa, Kyiv en de Oost-Oekraïense stad Kharkiv. Dat was niet eenvoudig, aldus Quarterman. "Aan de gereformeerde kant waren misschien nog wat gelovigen om aansluiting bij te zoeken. Wij moesten van grond af aan beginnen." Momenteel zijn er 13 Presbyteriaanse kerken in Oekraïne, met bij elkaar zo'n 800 leden.

In 1999 werd een gezamenlijk bestuur samengesteld met Amerikaanse en Nederlandse zendelingen, waardoor het in het jaar 2000 gestart kon worden met de predikantenopleiding. Clayton Quarterman werd de eerste 'president', ofwel voorzitter van de staf, en Marten Nap was decaan, dus verantwoordelijk voor de inhoud van de colleges. Vanaf mei 2000 namen er achttien studenten deel aan het onderwijsprogramma, die bijeen werden verzameld uit de Evangelisch-Gereformeerde en de Presbyteriaanse achterban.

In hetzelfde jaar werd Jos Colijn, toenmalig predikant

Foto linksboven: De staf, Alister Torrens, Clay Quarterman en Erik van Alten (2017) / foto rechtsboven: Preekbespreking tijdens de seminariesessie (2017) / foto linksonder: Dmytro Rybydailo studeert na het seminarie in Kyiv door in Kampen / foto rechtsonder: Buluitreiking van het seminarie in 2013. V.l.n.r. vooraan Scott Andes, Clayton Quarterman, Jos Colijn en Erik van Alten, staande, met diploma Mychailow Michailo en Norets Natalia.

van IJsselmuiden, beroepen als docent. Na een oriënterende periode verhuisde hij met zijn vrouw Marlies en drie van hun kinderen in 2001 naar Kyiv, waar hij Marten Nap als decaan verving - die een jaar daarvoor naar Nederland was verhuisd.

De samenwerking met de presbyterianen is spectaculair te noemen, vindt Colijn. "In Nederland laten we de eigen tradities niet gemakkelijk los - zie de vaak ingewikkelde besprekingen tussen de NGK, de CGK en de GKV kerk. Maar ver weg blijkt het opeens wel te kunnen. Een geschenk van God!"

Jos Colijn had ervaring met zending: van 1992 - 1996 woonde en werkte hij met zijn vrouw in Debrecen, Hongarije. Daar was hij betrokken bij de oprichting van een zendingsschool in de zuidwest-Oekraïense regio Zakarpatja - daar waar veel Hongaren wonen - met als doel zending te bedrijven onder Oekraïners in die regio. Colijn nam aanvankelijk het volledige zendingspakket van Marten Nap over, maar nadat Cor Harryvan erbij kwam (2003) richtte hij zich vooral op het docentschap. De samenwerking met de Amerikanen was aan het begin even wennen, zegt Colijn. "We hadden te maken met twee financieringsbronnen, twee achterbannen - in de VS en in Nederland - en ik ging samenwerken met twee Amerikaanse collega's."

Voor gemeenteopbouw in Oekraïne is een seminarie essentieel. "Zonder voorgangers kunnen jonge kerken niet functioneren", aldus Colijn. "De stap van bijbelstudiegroep naar het vormen van een kerk is een lastige. Een vriendengroep vormen is één ding, pastoraat en kerkelijke tucht toevoegen is iets heel anders."

De meeste studenten van de eerste jaren waren mannen die al in een gemeente dienden - hét grote verschil met de Theologische Universiteit in Nederland, aldus Colijn, die sinds zijn terugkeer naar Nederland in 2013 doceert in Kampen. "De Oekraïense studenten staan met hun voeten in de modder. Ze leiden een gemeente maar komen tot de conclusie dat ze te weinig opleiding hebben. Dat is heel anders lesgeven dan aan mensen die nog maar moeten zien of ze predikant worden. Oekraïense studenten komen met vragen uit de praktijk."

Al in de beginjaren werd besloten dat de opleiding een bredere 'afzetmarkt' moest krijgen dan uitsluitend de Presbyteriaanse en Evangelisch-Gereformeerde kerken. "Onze kerk had vijf kleine gemeentes en een aantal missieposten; bij de presbyterianen ging het om een vergelijkbaar aantal", vertelt Colijn. "Allemaal kwetsbare groepjes mensen van tien of twintig mensen. Zo'n kerk heeft geen grote aantallen predikanten nodig."

Besloten werd dan ook dat de opleiding ook predikanten moest kunnen opleiden voor evangelische en baptistengemeentes. Dat sloeg aan. "Na een paar jaar kwam steeds meer toeloop uit andere kerken." Voorwaarde is dat de student open staat voor de gereformeerde theologie.

Maar net zo belangrijk is het dat de thuisgemeente akkoord is met zijn studie. "Aan het begin kregen we weleens protesten uit andere denominaties. 'Jullie halen onze jongens weg', werd dan gezegd. 'Wij leiden mensen op voor jullie', zeiden wij dan. We willen niet de indruk wekken dat we concurrenten zijn."

> *"In Nederland laten we de eigen tradities niet gemakkelijk los. Maar ver weg blijkt het opeens wel te kunnen.* **Een geschenk van God!**"

In het eerste jaar probeerde Marten Nap ook het seminarie van de Oekraïense Orthodoxe Kerk in Kyiv erbij te betrekken. Zo nodigde hij docenten uit om de orthodoxe kant van bepaalde theologische kwesties te behandelen. Tevergeefs, zegt Colijn. "Hij kwam er letterlijk niet binnen. 'We kunnen niet met jullie bidden', zeiden ze." Voor de orthodoxe kerk zijn de gereformeerden ketters, legt Colijn uit, en daar kwam het algemene wantrouwen jegens westerlingen nog bij. "Jullie komen met geld en truckjes uit het Westen, dat is jullie aantrekkingskracht", verwoordt Colijn de kritiek van de orthodoxen. "Vanuit hun optiek kan ik me dat wel voorstellen."

In het seminarie openbaart zich ook het verschil met andere kerken die in Oekraïne als 'protestants' worden gekenschetst, zoals de Baptisten. "In de gereformeerde traditie is onderwijs belangrijk. Dat doen we door catechisatie en door prediking, die niet alleen emotioneel is maar vooral op Bijbeluitleg is gericht". Daarnaast staat de gereformeerde theologie "met beide benen in de wereld", zegt Colijn. "Voor veel Oekraïense Baptisten is de wereld de 'boze wereld'. Gereformeerden willen juist deelnemen aan de samenleving."

> "Voor veel Oekraïnse Baptisten is de wereld de 'boze wereld.' *Gereformeerden willen juist deelnemen aan de samenleving."*

In 2007 werd er een klein kantoor gekocht en ingericht als studiecentrum en bibliotheek, waar ontmoetingen tussen staf en studenten plaatsvinden. Inmiddels heeft het seminarie meer dan 150 studenten opgeleid. 18 Oekraïners zijn afgestudeerd als predikant. Momenteel zijn er studenten uit alle delen van Oekraïne, maar ook uit Wit-Rusland, Georgië en Slovenië. Er bestaat een evenredige verspreiding van studenten: ongeveer een derde gereformeerde studenten, een derde presbyteriaanse studenten, en een derde studenten uit andere kerken.

Erik van Alten

In 2013 verving Erik van Alten Jos Colijn als decaan, en in 2015 Clayton Quarterman als president. Erik van Alten noemt zichzelf 'zendeling met de taak tot opleiding'. Hij is geboren en getogen in Kaapstad, Zuid-Afrika, als zoon van Nederlandse ouders die in de jaren vijftig zuidwaarts emigreerden. Voor zijn verhuizing naar Kyiv was hij acht jaar predikant in de 'Vrije Gereformeerde Kerk' in Pretoria, die in Zuid-Afrika gesticht werd door Vrijgemaakt Gereformeerde emigranten uit Nederland.

In augustus 2013 betrok Erik van Alten met zijn vrouw Tineke en hun vier kinderen het appartement aan de Tolstojstraat in Kyiv, waar Marten Nap ooit het keukenseminarie startte.

"Het voelt nog steeds alsof we net begonnen zijn", zegt Erik van Alten. Hij kwam in een roerig jaar naar Oekraïne. In november 2013 begon de Majdanrevolutie, een volksopstand die eindigde in geweld en een regeringswisseling teweegbracht. "Ik zie veel gelijkenissen tussen Zuid-Afrika en Oekraïne", vertelt Van Alten. "Er is een traumatisch verleden dat doorspeelt tot op de dag van vandaag, er is bureaucratie, corruptie en armoede."

De harde, postcommunistische samenleving staat niet los van hoe de kerk functioneert, zegt Van Alten. "We moeten onze boodschap overbrengen in een keiharde cultuur. Mensen zijn gesloten, zeker mannen. In eerste instantie gedragen de studenten zich weleens bot, tegenover mij maar ook tegenover elkaar. Pas later stellen ze zich open."

Oekraïense instituties, en zeker de kerk, gedijen vaak onder een sterke leider. Zo is het gebruikelijk dat de predikant het geld beheert of het kerkgebouw bouwt. Maar in de gereformeerde traditie zijn "alle leden profeet, priester en koning", zoals Van Alten het uitdrukt.

Als voorbeeld noemt hij Sergiy Nakul, de predikant van Kyiv. "Toen hij zei 'ik ga niet alles meer doen', wisten de gemeenteleden aanvankelijk niet hoe ze daarmee om moesten gaan. Ze zijn gewend alles aan een leider over te laten."

Zending betekent aanpassen aan de lokale cultuur, maar tegelijk trouw blijven aan de boodschap. "Ik hoef hier geen Barneveld te creëren", zegt Erik van Alten met een verwijzing naar zijn huidige thuisgemeente in Nederland. "Het is prima als hier meer hiërarchie is omdat dat bij de cultuur hoort. Maar het moet binnen de Bijbelse principes van dienstbaarheid blijven. De predikant moet niet gaan heersen over de kudde, want die is van Christus."

Die manier van gemeente-zijn wordt op het seminarie ook op een andere manier bevorderd. Naast de predikanten-opleiding zet de staf momenteel in op een relatief nieuw programma, 'Christian Education'. Dit programma is te vergelijken met de gemeenteopbouw in

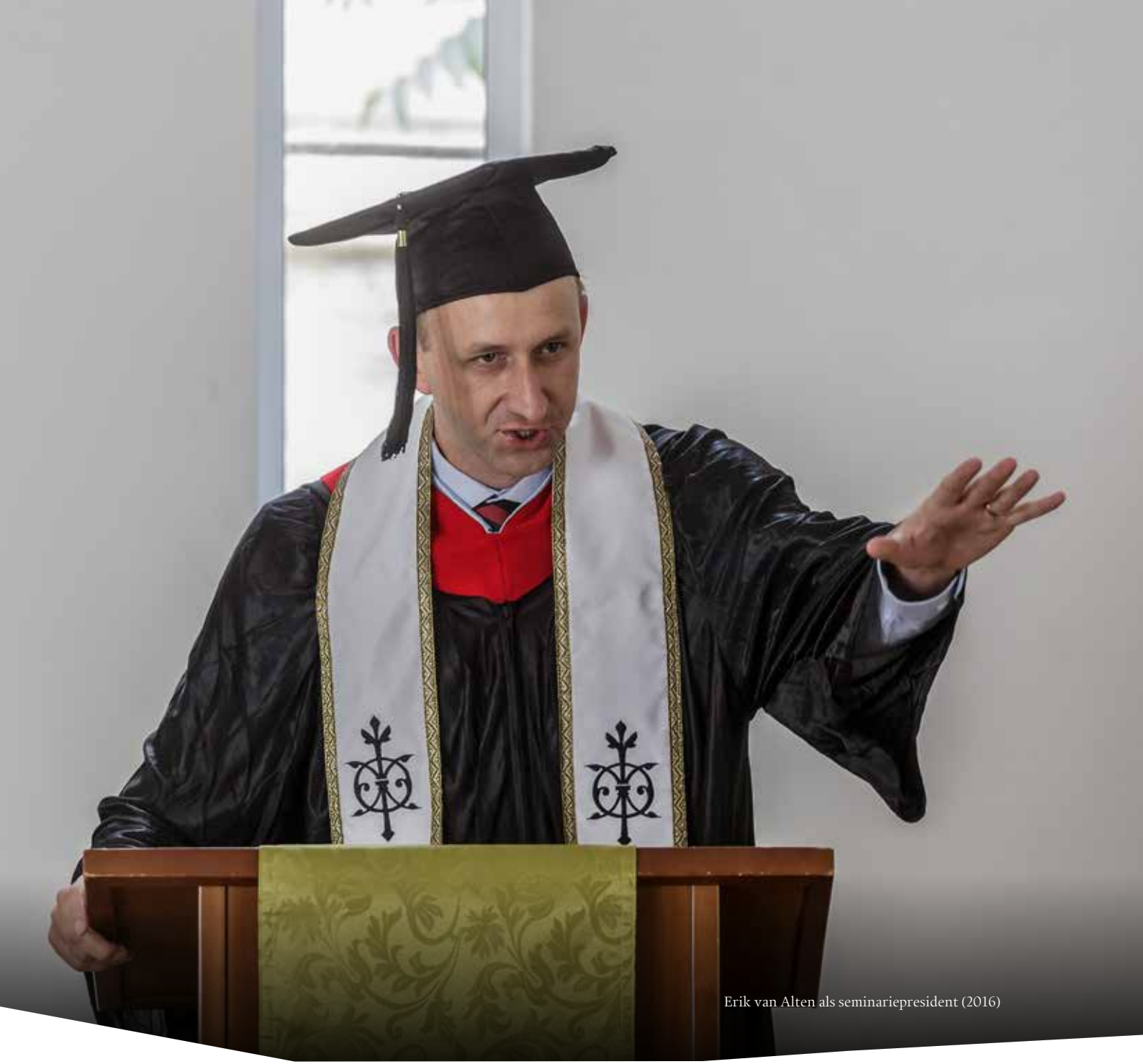

Erik van Alten als seminariepresident (2016)

Foto boven: Er is veel armoede in Oekraïne – hulp van kerken is heel welkom / foto linksonder: Sergey Nakoel van de kerk in Kyiv / foto rechtsonder: Oleksiy Blyzhnyuk, seminariestudent en jeugdwerker in Tavrieske

de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt in Nederland: het is gericht op het opleiden en toerusten van ouderlingen en zondagsschoolleiders, om zo de gemeente te versterken. “Kerkleden weten vrij veel en hebben ook een mening. Een mondige gemeente is cruciaal.”

Een student

Een van de studenten is Oleksiy Blyzniuk (1987) uit Tavrieske, een dorp van zo’n 2500 inwoners nabij de stad Cherson in het zuiden van Oekraïne. Oleksiy had gepland de volledige sessie bij te wonen, vertelt hij, maar vanwege gezondheidsproblemen van zijn ouders is hij er alleen deze week. Zoals veel studenten op het seminarie speelt hij al een dragende rol in zijn eigen kerk: hij is hulp van de pastor in Tavrieske en is leider van de lokale jeugdgroep Oleksiys vader was vanaf het begin lid van de kerk in Tavrieske, die in 1996 officieel gevestigd werd als derde gemeente in het Evangelisch-Gereformeerde kerkverband.

Gemakkelijk is de studie niet, vertelt Oleksiy, die met het vierde leerjaar bezig is. “Toen ik hier begon dacht ik dat ik al veel wist. Maar na anderhalf jaar studie realiseerde ik me hoe diep het geloof is. Straks wordt het mijn taak de theologie uit te leggen aan de mensen in mijn omgeving, zo eenvoudig dat een kind het begrijpen kan.”

Ondertussen gaat het werk in de kerk volop door. Dit jaar nog begint Oleksiy aan een zendingsmissie in een klein stadje op twintig kilometer ten noorden van Tavrieske, waarbij hij samenwerkt met een groep Lutheranen. De focus ligt op jeugd, de specialiteit van Oleksiy. In Tavrieske verzamelt hij soms wel tien tot vijftien jongeren in de kerk. Dat zijn kinderen van ongelovigen, wat een specifieke aanpak vergt, weet Oleksiy. “Ik zadel hen niet op met een Christus die ze niet nodig hebben. Ik probeer een band met ze op te bouwen en een sfeer te creëren dat ze vragen gaan stellen: wie kan Christus voor mij zijn? Dat gaat aan de hand van onderwerpen waar zij geïnteresseerd in zijn: relaties, seks, waarom ouders gescheiden zijn of waarom ze zich alleen voelen.” Op het seminarie leert Oleksiy Blyzniuk de gereformeerde theologie af te zetten tegen die van de

Oleksiy bezig met jeugdwerk

orthodoxe kerk, zodanig dat hij ze uit kan leggen. “In de gereformeerde traditie is de mens de kroon van de schepping, in orthodoxe kerk is het doel zélf God te worden”, legt hij uit. “Hier leer ik dat zonde ons wezen is en dat we God nodig hebben - in de orthodoxie is zonde iets dat je zelf recht kunt zetten. De redding van Christus betekent voor ons álles, voor orthodoxen is Christus slechts een voorbeeld van hoe je leven kunt.”

Het voornaamste verschil: waar godsdienst in de orthodoxe cultuur een traditie is, is God in de gereformeerde levensvisie het centrum van je leven. “Wat ik jongeren probeer uit te leggen is dat Christen-zijn iets persoonlijks is. Je leven verandert radicaal.” Om het studeren mogelijk te maken, begon Oekraïne Zending in 2015 met het programma ‘Adopteer een Student’. In tegenstelling tot de studenten van de Theologische Universiteit in Kampen studeren de Oekraïense predikanten-in-spé niet fulltime. Sommigen kunnen hun dagelijks werk niet zomaar aan de kant schuiven om een sessie van het seminarie bij te wonen. Anderen hebben geen werk waardoor er financiële zorgen zijn. Om het studeren voor hen mogelijk te maken kunnen gereformeerde kerken in Nederland een student sponsoren.

Dat gebeurt onder voorwaarden, zegt Erik van Alten. “Er staan tegenprestaties tegenover. Als je gesponsord

Gemeente van Tavrieske waar Oleksiy (uiterst links) jeugdwerker is

wordt, moet je ook aantonen dat je studieresultaten behaalt." De studie van Oleksiy Blyzniuk wordt betaald door de gemeentes van Zeewolde, Wezep en Ermelo. Over een paar weken bezoekt Oleksiy 'zijn' sponsorgemeenten in Nederland om te vertellen over het seminarie, de voortgang van zijn studie en zijn toekomstplannen.

's Avonds is het de beurt aan Oleksiy Blyzniuk voor het preekcollege; tijdens elke week van een sessie houdt een student een preek, die door de docenten en medestudenten wordt beoordeeld op vorm en inhoud. Of hij er zenuwachtig voor is? "Nee hoor, ik preek voor zondaars", zegt hij met een knipoog. Oleksiy heeft gekozen voor een tekst uit Mattheus 9, het verhaal van de genezing van de lamme op een matras. Men verwacht dat Jezus de lamme geneest, maar in plaats daarvan vergeeft hij hem zijn zonden - waarmee hij volgens de schriftgeleerden God lastert. De preek van Oleksiy gaat over vergeving; we zijn tot veel in staat dankzij Christus en kunnen ons altijd tot Hem wenden om vergeving.

De preek wordt beoordeeld op de exegese (uitlegging van de tekst), de structuur, de stijl van voordracht, de toepassing in de praktijk en de vraag of Christus centraal staat. De medestudenten zijn kritisch over het laatste punt: de verwijzingen naar Christus in de gelezen hoofdstukken in het Oude Testament zijn wat beperkt. Over het algemeen zijn ze echter positief over de preek. Na de preekbespreking, die afgesloten wordt met gebed, schudden de studenten Oleksiy de hand en dan is de lange studiedag voorbij.

De studenten vertrekken naar hun logeerkamers, of halen nog even een frisse neus, buiten in het stille, donkere bos.

Voormalig seminariestudent Dima Bintsarovsky (met Yulia) is bezig met zijn promotiestudie in Kampen

'Adopteer een Student'. Almere sponsort seminariestudent Wasil Apretov.

De toekomst

Erik van Alten ziet 'Oekraïnisering' als zijn belangrijkste doelstelling. Het bestuur van het seminarie bestaat al wel voor negentig procent uit Oekraïners, maar de staf wordt door louter buitenlanders gevormd. In de komende jaren moeten Oekraïners ook de onderwijstaak overnemen. Uiteindelijk zullen de Oekraïners zelf hun predikanten, kerkwerkers, ouderlingen, jeugdwerkers moeten opleiden. "Momenteel hebben wij als buitenlanders waarschijnlijk nog meer theologische kennis. In Nederland hebben we namelijk veel langer de mogelijkheid gehad om ons de theologie van de Reformatie eigen te maken. Maar om die kennis over te dragen in hun eigen cultuur, daarin hebben zij meer vaardigheden dan wij ooit kunnen verwerven." Een aantal studenten is inmiddels bezig aan een theologische inhaalslag. Na het seminarie kunnen de Oekraïners een master theologie volgen aan de Theologische Universiteit Kampen of een andere buitenlandse instelling. Drie studenten maken nu gebruik van die mogelijkheid. In Kampen volgen twee Oekraïners een masterprogramma en Dima Bintsarovsky uit het West-Oekraïense Ternopil is zelfs bezig met zijn promotiestudie. "In 2012 vroeg Dima of het zin had als hij zich volledig op de theologie te storten", vertelt Jos Colijn. "Ik raadde hem aan dat te doen. Hij heeft zijn baan op het tweede plan gezet, heeft inmiddels een boek over moderne theologie gepubliceerd in het Russisch en is op dreef met zijn promotiestudie. Ik hoop dat hij en de twee masterstudenten straks veel zullen betekenen voor het seminarie."

Volgens het beleidsplan moet het seminarie ook in de Oekraïne omringende landen kerkleiders opleiden in de gereformeerde theologie, onder meer door online Russischtalige colleges aan te bieden. "Onze 'niche in de theologische markt' is onderwijs gebaseerd op een theologie in de gereformeerde traditie en een - voor Oekraïense begrippen - vrij hoog academisch niveau. Dat is wat wij te betekenen hebben voor Oost-Europa", zegt Van Alten. Inmiddels wordt nagedacht over het online aanbieden van colleges in de Russische taal, waardoor het seminarie een uitstraling kan hebben naar de uiteinden van de Russische wereld. Bij Oekraïnisering hoort ook een eigen gebouw. Dat verlaagt de huurkosten, helpt bij de promotie en vergemakkelijkt het gebruik van de faciliteiten van het seminarie, zoals de bibliotheek. Momenteel is het proces van aankoop aan de gang. "Als wij de Oekraïners kunnen achterlaten met goede faciliteiten, is dat een stap vooruit. Dan is het zichtbaar: kijk, daar zit het gereformeerde seminarie." ●

КОРТЕЖ
ГЕТЬ!
СХІД
ЗАХІД
РАЗОМ!
НЕБЕСНА СОТНЯ
Львівська брама

5

Geloven in Oekraïne

Kyiv

Oleg Kutowyj
De Majdanrevolutie

De eerste groep protesterende studenten was niet zo groot, herinnert Oleg Kutowyj zich. Op het donkere en koude Majdanplein in Kyiv stonden enkele honderden mensen. Zij eisten dat toenmalig president Janoekovitsj het associatieverdrag, zoals dat was aangereikt door de Europese Unie, zou ondertekenen. Onder druk van de Russische president Poetin had Janoekovitsj dat geweigerd - tot woede van de demonstranten, wier land de voorgaande jaren was weggezonken in wetteloosheid en corruptie.

Het aantal demonstranten groeide explosief, nadat in de nacht van 30 november op 1 december "de regering haar ware gezicht liet zien", zoals Oleg het uitdrukt. De militaire politie hakte genadeloos op de studenten in. De beelden gingen het internet over. Medestudenten, vrienden en ouders van de studenten reisden naar Kyiv en besloten niet te vertrekken voordat het Associatieverdrag met de Europese Unie getekend was en de verantwoordelijken voor het geweld bestraft. De demonstranten bouwden barricades en zetten tenten op. Zo begon de Majdanrevolutie. Wekenlang bivakkeerden duizenden mensen op het plein. Op het centrale podium werden politieke speeches gehouden, in het weekend waren er concerten en elke ochtend hielden priesters van verschillende denominaties er een mis, waarbij het Onze Vader werd gebeden. Ook de protestantse kerken richtten een gebedstent in. Een drijvende kracht was Oleg Kutowyj, marktkoopman, coördinator van een daklozenopvang, gereformeerd seminariestudent en kerkplanter in Zjitomir, 130 kilometer ten westen van Kyiv. Oleg trok een toga van een vriend aan en was wekenlang op het Majdanplein om te bidden met de demonstranten. "We wilden de gemoederen kalmeren, zodat de mensen niet vol emoties de confrontatie met de politie aan zouden gaan op de barricades."

Oleg fungeerde in die weken als psycholoog en pastor. "Er kwam een gelovige man naar me toe. Hij zei dat hij geen wapens wilde gebruiken om mensen te doden. Tegelijk was hij bang dat hij zijn kameraden niet kon beschermen. 'Wees dan bij ze en help ze zo veel mogelijk. Wees hen trouw', gaf ik hem als raad."

De Majdanrevolutie werd "een plaats waar gezocht werd naar waarheid", zoals Oleg het uitdrukt "De mensen wilden dat politici stopten met liegen. Tegelijkertijd realiseerden we ons dat we niet kunnen bouwen op politici. We moesten het wonder van God verwachten. Maar hoe zou God helpen? Er waren veel goede gesprekken over God."

> *Oleg werd geraakt, maar "als door een godswonder" ketste de kogel af tegen de telefoonbatterij in zijn broekzak;* hij kwam ervan af met een enorme zwarte brandplek op zijn been.

In februari eindigde de vreedzame opstand in bloedig geweld. De politie probeerde het plein te ontruimen en schoot daarbij met rubberen kogels. Ook Oleg werd geraakt, maar "als door een godswonder" ketste de kogel af tegen de telefoonbatterij in zijn broekzak; hij kwam ervan af met een enorme zwarte brandplek op zijn been.

Van de laatste dagen herinnert Oleg zich alleen nog de vlammen en de zwarte rook. Er werd met scherp geschoten. "Ik herinner me dat een man zijn hand verloor en even later overleed. Iemand anders bracht die hand later naar de gebedstent." In drie dagen kwamen meer dan honderd demonstranten om het leven. Ze staan bekend als de 'Hemelse Honderd' en worden geëerd als martelaren. ●

Foto boven: Gedenkplaats op het plein tijdens de Majdanrevolutie / foto linksonder: Een spandoek met de 'hemelse honderd', de slachtoffers van de Majdanrevolutie (juli 2014) / foto rechtsonder: Geïmproviseerde bescherming en wapentuig door de demonstranten

Nadat protesten waren neergeslagen door militaire politie bouwden de demonstranten barricades en zetten ze tenten op. Zo begon de Majdanrevolutie in de winter 2013/2014.

Avondmaal in de kerk in Chmelnytsky met ds. Sergiy Shinder en ds. German Panko van Kamjanets-Podilsky

Kamjanets-Podilsky

Een kerkplanting door vluchtelingen

Hoewel het al middernacht is, laat pastor German Panko zijn bezoeker graag eerst het schitterende kasteel van Kamjanets-Podilsky zien, dat opdoemt achter de kloof. De oeroude torens en kantelen van het West-Oekraïense fort steken schitterend belicht af in de donkere nacht. Ergens op de gladde weg moet een scherp voorwerp hebben gelegen; de rechtervoorband is leeggelopen. De chauffeur van een voorbijgaande auto leent de pastor vriendelijk zijn pomp. De mannen raken in gesprek.

"Ik ben pastor van de gereformeerde kerk", vertelt pastor German de man. Hij vertelt dat de kerk nog maar twee maanden een gebouw heeft en dat hij uit Donetsk afkomstig is. "Maar ik heb niets met Rusland", benadrukt de pastor. De man is het hartgrondig met hem eens.

Nadat de band is opgepompt, gaat de pastor op zoek naar een reparatiebedrijf dat 's nachts nog open is. De volgende dag moet de auto klaar zijn voor het kerkbezoek en de rit naar zijn geloofsgenoten in Ruda, een dorp twintig kilometer verderop.

Pastor German werd geboren in het Oost-Oekraïense Donetsk, maar bracht veel jaren van zijn leven in Rusland door waar hij lid was van een charismatische kerk. Na het volgen van een gereformeerde theologische opleiding werd hij pastor in een gereformeerde kerk in Rusland. Na een conflict in de kerk werd hij gedwongen naar Donetsk te verhuizen, waar hij een evangelisch-gereformeerde huisgemeente opzette. Ook deed hij enkele cursussen aan het seminarie in Kyiv.

Ook voor pastor German brachten de gebeurtenissen van het voorjaar van 2014 een dramatische wending. Een paar weken na de Majdanrevolutie bezetten gewapende 'groene mannetjes' overheidsinstanties op het Oekraïense schiereiland de Krim. Na een omstreden referendum, waarbij de meerderheid van de stemmers voor aansluiting van de Krim bij Rusland koos, bekende de Russische president Poetin dat hij zijn commando's had gestuurd. Een maand later, in april 2014, paste Rusland in het oosten dezelfde tactiek toe: in de regio Donbas, gelegen tegen de Russische grens, begonnen gewapende mannen provinciehuizen en belangrijke verkeersknooppunten te bezetten.

> "Plotseling liepen er mannen met geweren op straat. *We schrokken ons wezenloos.*"

Hiertegen stelde president Porosjenko, de nieuw verkozen president na de vlucht van zijn voorganger Janoekovitsj, zich teweer. Hij gaf het leger de opdracht een zogeheten antiterroristische operatie te beginnen, waarmee de oorlog in Oost-Oekraïne een feit werd. Een aantal steden werden heroverd op de pro-Russische milities.

Om Donetsk te bevrijden kwam het leger te laat. Sinds het voorjaar van 2014 maken pro-Russische milities de dienst uit in die stad. "Plotseling liepen er mannen met geweren op straat", herinnert Ina Panko, de vrouw van German zich. "We schrokken ons wezenloos."

Het hoogtepunt van de strijd lag tussen de zomer van 2014 en het voorjaar van 2015. Duizenden burgers en soldaten vonden de dood, aan beide kanten. De oorlog bracht een gigantische vluchtelingenstroom op gang: meer dan anderhalf miljoen mensen vertrokken uit het strijdgebied en de regio Donbas om elders in Oekraïne te worden opgevangen.

Ook pastor German en zijn vrouw en drie zoontjes werden gedwongen te vluchten. Protestantse kerkleiders liepen groot gevaar: in de nabijgelegen stad Slavjansk werden vier pastors en ouderlingen van een baptistenkerk vermoord door de pro-Russische huurlingen. Ina, Germans

> "Het voelt alsof we in verwachting zijn." *vertelt Ina Panko over de zo prille kerkplanting.*

vrouw, lerares wiskunde, en hun drie zoons trokken tijdelijk bij haar ouders in, elders in Oekraïne.

Daar gingen de kinderen naar school. Pastor German verbleef enkele maanden in Rivne, om uit te zoeken wat hij kon betekenen voor de Evangelisch-Gereformeerde Kerk. In samenspraak met de synode en Oekraïne Zending besloot de ontheemde pastor opnieuw te beginnen in Kamianets-Podilsky, een kleine stad in West-Oekraïne. In juni 2015 startte hij een kerkplanting, door erediensten te organiseren in zijn appartement. Sinds november 2016 huurt de kerk een zaaltje in een bedrijfspand. Zo is Kamianets-Podilsky de meest recente kerkplanting van de Oekraïense Evangelisch-Gereformeerde Kerk.

Ook al is de nacht kort geweest, op zondagochtend staat pastor German in zijn toga paraat in het kerkzaaltje. Naast de familie Panko zijn vier vrouwen, twee mannen en twee kinderen aanwezig. Pastor German, nu niet meer in zijn chauffeurskloffie maar in zwarte toga met beige-bruine band waarop een gouden kruis is geborduurd, heeft de volledige liturgie uitgeschreven. Tijdens de preek hangen de aanwezigen aan zijn lippen: ze stellen vragen, vullen de pastor aan en trekken zich niets aan van de rondspelende kinderen. Als er gezongen moet worden, start de negenjarige zoon van de pastor de muziek op de computer. Ina Panko fungeert als de voorzanger. Ze heeft een volle, heldere stem.

"Het voelt alsof we in verwachting zijn", vertelt Ina Panko na de dienst over de zo prille kerkplanting. Eenvoudig was het allemaal niet. Eerst had de pastor een ander gebouw op het oog, maar hij kreeg de papieren niet in orde, er moest een advocaat worden ingehuurd - kortom het kostte veel energie, tijd en geld.

Maar nu de zaal er is, heeft het echtpaar nieuwe moed gevat. Ina Panko organiseert de zondagsschool en leidt elke dinsdagavond de vrouwenclub, pastor German houdt vrijdagavond een Bijbelstudie. Kerkbezoeker Tanja, die docente Engels is, organiseert een Engelse club voor volwassenen en kinderen. "Als God het wil, blijf ik hier mijn hele leven", zegt Ina Panko overtuigd. Ze straalt.

Wanneer ze de baby als geboren beschouwt? "Als er stabiele leden zijn, die belijdenis doen van hun geloof. Dan hebben we bestaansrecht als kerk. Volwassen zijn we pas als we ouderlingen hebben en als er zusterkerken ontstaan." ●

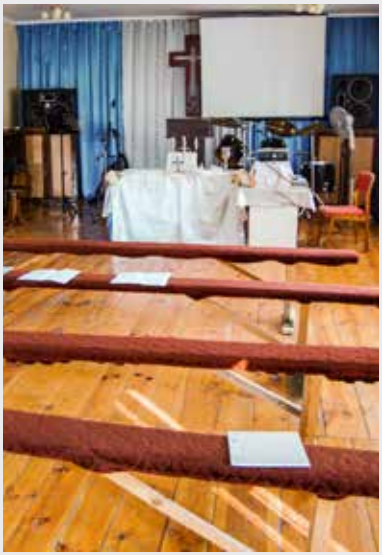

Foto boven: Ds. German Panko werkt onder vluchtelingen uit bezet Oekraïne en gehandicapten /
foto linksonder: Zondagschool in Tavriske (2005) / foto rechtsonder: Interieur van de kerk in Chmelnitsky

Oost-Oekraïne

Oleg Kutowyj
De kapelaan

In augustus 2014 bezocht kerkplanter en toen voormalig Majdan-activist Oleg Kutowyj voor het eerst de frontlinie, samen met een groep vrijwilligers. Ze brachten vesten, sokken, ondergoed en voedsel met zich mee, want de soldaten van het dan nog slecht georganiseerde Oekraïense leger hadden gebrek aan alles. Zijn mannen overhandigen de spullen en Oleg ging vervolgens bidden met de soldaten.

Al tijdens een van die eerste dagen overleefde Oleg een mortieraanval. "Een seconde voor een ontmoeting met God", noemt Oleg die ervaring. "De catechismus klinkt mooi in een harmonieuze omgeving, maar als je in een hol onder de grond soldaten ontmoet met vieze baarden en met hen praat over leven en dood, dan pas weet je waar je echt in gelooft en op wie je vertrouwt. Dan is geloven geen spelletje meer."

Ook de uitspraak van Jezus 'heb uw vijanden lief' wordt getest. Op een latere reis naar de oorlogsregio ontmoette hij in een gebedstent een vrouw die terugverlangde naar de Sovjet-Unie, net als de pro-Russische milities aan de andere kant van de frontlinie. "Wat is mijn houding tegenover mensen die niet van Oekraïne houden? Ik werd geacht met haar te bidden, maar eigenlijk wilde ik haar toeschreeuwen dat ze anders moest denken." Sinds deze ervaring werkt Oleg het liefst met Oekraïense militairen. Inmiddels is Oleg Kutowyj officieel als kapelaan erkend, na het volgen van enkele cursussen.

De gereformeerde levenshouding is belangrijk voor Oekraïne, vindt Oleg. "Gereformeerden combineren hun geloof met een verantwoordelijke houding in de maatschappij."

In zijn woonplaats Zjitomir hangt een groot billboard met de tekst "500 jaar Reformatie". Begin 2017 riep de Oekraïense president Petro Porosjenko zijn landgenoten op stil te staan bij de kerkhervormingen van een half millennium geleden. "Dat is mooi", zegt Oleg, "nu zullen mensen vragen stellen over de Reformatie en erover in gesprek gaan."

In het daklozencentrum wil hij plek maken om soldaten op te vangen die terugkeren van het front.

Zij lijden vaak onder depressies en hebben zelfmoordneigingen. "Veel veteranen raken verslaafd aan alcohol of begaan huiselijk geweld. En als ze weg gaan bij hun gezin staat de familie vaak op straat." Probleem is ook dat er in Oekraïne een gebrek is aan gekwalificeerde psychologen om oorlogstrauma's te behandelen. In het centrum wil hij de veteranen "adopteren, om hen te transformeren en te rehabiliteren."

> "Veel veteranen raken verslaafd aan alcohol of begaan huiselijk geweld."
> *Er zijn te weinig gekwalificeerde psychologen om oorlogstrauma's te behandelen.*

Nederland kan Oekraïne het best steunen door in contact te blijven, denkt Oleg. "We moeten elkaar leren kennen." De steun en het gebed van Nederlandse kerkleden is belangrijk. "Veel Nederlanders stuurden ons tijdens de Majdanrevolutie via Facebook steunbetuigingen, of wensen ons sterkte als we onze vrienden begraven die stierven in het oosten. Die mensen wil ik bedanken." ●

Kapelaan en kerkplanter Oleg Kutowyj met geheel links zijn vrouw Anja

Foto linksboven: Instituering UERC-gemeente in Ruda, bevestiging diacones Olga Martyntjoek (1996) / foto middenboven: Pastor Eduard Sjevtsjuk van Ruda begeleidt een eredienst / foto rechtsboven: Voedselhulp vanuit de gemeente voor gezinnen getroffen door de oorlog / foto linksonder: De gemeente van Ruda zingt / foto middenonder: Gemeenteleden van Ruda / foto rechtsonder: De sociale functie van de kerk in Ruda. Rolstoelen voor invaliden.

Ruda

Afhankelijkheid van Nederland

Als je vanaf Kamjanets-Podilsky de afslag weet te vinden, zoals pastor German, kom je in het verstilde dorpje Ruda. Er is een meertje, een oude kolchoz, een Jezuskruis bij het binnenrijden, meer niet. Er wonen zo'n vijfhonderd mensen.

German Panko parkeert de auto voor de deur van een eenvoudig huis, een verdieping hoog, voorzien van een blauwe dakrand net als de andere huizen in het dorp. Binnen hangt een manshoog houten kruis aan de muur, er staan wat muziekinstrumenten zoals de gitaar waar pastor Eduard Sjevtsjuk op speelt. Er is een bibliotheek die de hele wand vult. Op de tafel voor het raam staat een zilveren avondmaalskruik. Op het altaarkleed is een tekst uit 1 Corinthiërs 11 vers 26 geborduurd. "Want zo dikwijls als gij dit brood zult eten, en deze drinkbeker zult drinken, zo verkondigt gij de dood des Heeren, totdat hij komt."

In dit dorpje wordt geregeld het Heilig Avondmaal gevierd. Ruda is met 32 leden een van de meest stabiele gemeentes van Oekraïne. Vanochtend was er een gewone kerkdienst, die inmiddels is afgelopen. Pastor German en zijn gast worden opgewacht door vier belijdende leden: drie ouderlingen en de voorganger, pastor Eduard, die de jongste is van het stel. Ze dienen een schaal vol broodjes op, met worst en kaas, en er is verse koffie.

De mannen hebben het huis, dat uit 1911 dateert, ingericht als kerk. "We moesten de bodem uitgraven zodat jullie lange Nederlanders er in kunnen", grapt pastor Eduard. Aan het huidige kerkgebouwtje, dat klein is en wat benauwd, kleeft allerlei angstig bijgeloof. Ooit heeft hier iemand zich opgehangen, wiens geest er nog rond zou zweven. Inmiddels is achter de kerk de nieuwbouw begonnen. Daartoe wordt in Nederland geld ingezameld. "Oekraïners zijn al duizend jaar orthodox. Ze hebben een plaatje in hun hoofd hoe een kerk eruit moet zien", legt pastor Eduard uit. "Als zoiets er niet is, vormt dat een obstakel voor het kerkbezoek. Daarom besloten we een nieuwe kerk te bouwen."

Kinderen laten dingen zien: luiheid, gulzigheid, verd(riet) en rust

Vele mensen zijn geholpen door het rolstoelproject

Net als pastor German maakte ook pastor Eduard op later moment de overstap naar de Evangelisch-Gereformeerde Kerk. In 2004, na een diepgaande studie, besloten hij en de andere oudsten zich aan te sluiten - eerder maakten ze deel uit van een traditionele baptistengemeente. "God heeft ons ertoe geroepen", verklaart de voorganger overtuigd. "De gereformeerden verbinden theologie en praktijk op de juiste manier met elkaar. Bij de baptisten zijn veel regels. Zo mag je geen alcohol drinken en mogen vrouwen geen spijkerbroeken dragen. De gereformeerden leggen het waarom van dit soort regels uit aan de hand van de Bijbel. We verdienen genade niet door regels te volgen. Je kunt niet vijftig procent voor God doen, zodat Hij vijftig procent terugdoet. God doet alles honderd procent voor jou. Het is onze plicht honderd procent in hem te geloven."

Hoe zelfstandig de kerk ook oogt, een zusterrelatie met de Nederlandse kerken is en blijft onontbeerlijk, benadrukt pastor Eduard. "Uiteindelijk zullen we zelfstandig zijn en zelf het geloof verspreiden in Oekraïne. Maar daar zijn we nu niet klaar voor."

De afhankelijkheid met Nederland zit 'm allereerst in onderwijs. "Er is hier een groot veld, maar het ontbreekt aan mensen die het land kunnen bewerken."

Daarnaast is financiële steun essentieel. Van de collecte van de gemeenteleden in Ruda kan de kerk alleen het licht en de verwarming betalen. Toch voelt pastor Eduard zich soms wat beschaamd om geld te ontvangen uit Nederland, geeft hij toe. "We hebben handen gekregen om mee te werken."

Als de kerk ontvangt, moet er ook worden gedeeld, besloot hij. "De kerk moet een sociale functie hebben. We willen diaconaat en missie verenigen."

Pastor Eduard en de andere kerkleden verzamelen rolstoelen, die ze onder meer vanuit Amerika ontvangen of aankopen. Die knappen ze op en leveren ze aan mensen die ze nodig hebben. Tijdens het bezoek aan de hulpbehoevende wordt verteld over God. Inmiddels is er een andere taak bij gekomen: zorg dragen voor de families van soldaten die in Oost-Oekraïne vechten.

De gemeenteleden stellen voedselpakketten voor hen samen. "Die financieren onze kerkleden zelf", benadrukt pastor Eduard.

Of er nou een Nederlandse zendeling in Oekraïne blijft wonen of niet, het gaat erom dat de diepgaande banden met Nederland niet verbroken worden, zegt pastor Eduard. "Dat zou zijn alsof je samen een rivier over zwemt en dan vijf meter voor het eind omkeert." ●

6

Kerk-zijn en worden in Oekraïne

Cultuurverschillen

Gereformeerd in een orthodox land

Oekraïne is een orthodox land. We herkennen de orthodoxe kerk aan de gouden koepels van de gebedshuizen in Byzantijnse stijl, de iconen, de prachtige gewaden die gedragen worden door de priesters en de ontroerende koorzang. Op feestdagen gaan Oekraïners massaal naar de kerk. De meeste kinderen in Oekraïne worden orthodox gedoopt en bij een huwelijk of een begrafenis is steevast een priester aanwezig.

De blijde boodschap van het Evangelie moet dus worden ingebed in een cultuur die ver van de onze afstaat. Hoe gaan zendelingen daarmee om?

> "In de orthodoxe kerk is God ver weg, ongenaakbaar achter die koepel. *Daarom zijn er heiligen: benaderbare personificaties die je om hulp kunt vragen."*

Allereerst: er zijn grote theologische verschillen tussen de theologie van de Reformatie en de leer van de Orthodoxe Kerk. Die worden zichtbaar in de liturgie, vertelt Cor Harryvan. "In de oosterse mis is veel mystiek. Het gaat om de schoonheid van God, en Hem door middel van ritmisch gezang iets moois aan te bieden. Uiteindelijk draait de godsdienst om theosis, het mysterieuze samengroeien van mijn ziel met God."

Over dat Godsbeeld kun je theologisch kritisch zijn, zegt hij. "In de orthodoxe kerk is God ver weg, ongenaakbaar achter die koepel. Daarom zijn er heiligen: benaderbare, zichtbare personificaties die je om hulp en voorbede kunt vragen. Veel Oekraïners maken zelfs gebruik van intermediairs: met gemak wenden ze zich tot een medium of een waarzegger. De scheidingslijn tussen kerk en heidendom is vloeiend."

Dan is er de omgang met de dood - die veel dichtbij is, vaker dan in Nederland. Bidden voor de zielenrust van de overledene is in Oekraïne gebruikelijk. "In de buurt overleed een man van rond de veertig jaar vanwege drankmisbruik. De priester kwam langs om kaarsen uit te delen en bad voor de overledene: 'Heer ontferm u' - terwijl de zoon met zijn moeder het Onze Vader had gebeden, vlak voordat hij overleed. Enkele weken na het overlijden van haar zoon kwam zijn moeder naar ons toe. Ze twijfelde. 'Is hij bij God? Is het zoals we het bij jou geleerd hebben of niet?' Na het overlijden weet je dus niet zeker of de ziel van je geliefde naar God is gegaan."

"Wij hebben tot taak die gedachte te ontmaskeren", aldus Harryvan. "We maken hier en nu de beslissing of we eeuwig gered zijn of eeuwig verloren. Dat is een heel ander evangelie. We praten hierover met mensen die toetreden tot de kerk - ook om mensen gerust te stellen. Ja, we zijn van nature zondig, maar Jezus redt. We mogen rechtstreeks contact met Hem hebben. Dat hoeft niet door het declameren van een gebedenboekje."

Orthodoxen kijken ook anders tegen de kerk aan. "De kerk bezoek je als het nodig is: bij doop, overlijden of bij ziekte. Er zijn tweeduizend leden maar slechts honderd mensen bezoeken de mis. De kerk is dienstverlener die op afroep beschikbaar is in plaats van 'gemeenschap der heiligen'. Je betaalt voor je doop, huwelijksplechtigheid en begrafenis. Mensen zijn niet gewend aan de persoonlijke keuze voor God."

Tenslotte is er een groot verschil in het gebruik van de Bijbel. "De meeste orthodoxen lezen geen Bijbel. Tijdens catechisatie wordt er vooral over de liturgie geleerd, de mis, het kerkelijk jaar en de heiligenkalender."

Bij gereformeerden staat het Woord van God centraal, zoals kerkvader Augustinus dat centraal stelde en zoals Luther en Calvijn dat in de Reformatie opnieuw deden.

Bidden voor de zielenrust van de overledene is in Oekraïne gebruikelijk

Kerkdienst in gebouw van UERC-gemeente in Kyiv

"Daar hoort onderwijs bij", zegt Harryvan. "Daarom kent elke gemeente een gebedsgroep en Bijbelles. We raden bij kerkplantingen aan een vaste avond te plannen. Catechisatie gaat onder andere over het verbond dat God met jou heeft gesloten. Wat is jouw antwoord daarop? Welke consequenties heeft dat voor jouw leven?"

In feite geloven Oekraïners nog op een Middeleeuwse manier, zegt Harryvan: het moet nog Reformatie worden. "Wij hebben iets dat zij niet hebben. De Orthodoxe levensbeschouwing houdt veel mensen gegijzeld, omdat je niet wordt geholpen om vastigheid te krijgen in een persoonlijke relatie met God."

> **Het moet nog Reformatie worden.**
> *"De Orthodoxe levensbeschouwing houdt veel mensen gegijzeld, omdat je niet wordt geholpen om vastigheid te krijgen in persoonlijke relatie met God."*

"Nederland daarentegen heeft vijfhonderd jaar ervaring met de Reformatie. Abraham Kuyper vertaalde het calvinisme naar een maatschappijbeschouwing. Hij dacht aan de hand van de Bijbel na over onderwijs, sociale wetgeving, de maatschappij en ethiek, en hoe overheid en kerk zich tot elkaar verhouden. Veel Oekraïense gereformeerden zijn onder de indruk van Kuyper, die ze lezen in een Russische vertaling. In Nederland is hij buiten beeld, maar op het Evangelisch-Gereformeerde seminarie zijn studenten met Kuyper bezig." ●

Zij dan, die zijn woord aanvaardden, lieten zich dopen en op die dag werden ongeveer drieduizend zielen toegevoegd. En zij bleven volharden bij het onderwijs der apostelen en de gemeenschap, het breken van het brood en de gebeden. (...) En voortdurend waren zij elke dag eendrachtig in de tempel, braken het brood aan huis en gebruikten hun maaltijden met blijdschap en eenvoud des harten, en zij loofden God en stonden in de gunst bij het gehele volk. En de Here voegde dagelijks toe aan de kring, die behouden werden.

(Handelingen 2: 41-42, 46-47)

Kerkplanting in Sarni

Wanneer is een kerk een kerk?

De kerkdienst vindt plaats in een woon- en kantoorpand uit de Sovjettijd, in de uitsparing van een gang op de tweede verdieping. Om de lege ruimte te vullen, zijn een aantal grote potten met kamerplanten neergezet. Af en toe slentert er een agent voorbij in gemakkelijke kleding; verderop in de gang is een kantoortje van de politie. Aan de geur van gebraden vlees is te herleiden dat er elders in het gebouw iemand flink z'n best doet in de keuken.

Wanneer kun je een kerk een kerk noemen? Die vraag dient zich aan in deze achteraf-buitenwijk van Sarni, een stadje in het noorden van Oekraïne. In 2014 verzocht een lokale zakenman - de zoon van een kerklid in het niet ver weg gelegen Stepanj - dominee Wasil Pylipenko kerkdiensten te organiseren in Sarni. Er was op dat moment geen enkele kerk in de wijk.

> "In Oekraïne zijn we blij als er überhaupt mensen samenkomen en het Evangelie verkondigd wordt. *Je bent nog niet zo bezig met wanneer de kerk geïnstitueerd kan worden."*

"Waar twee of drie mensen vergaderd zijn in mijn naam, is God nabij", vertelt pastor Wasil zijn gehoor van bij elkaar negen kerkgangers - een handvol dames op leeftijd, maar ook een stel tieners. De dominee spreekt over psalm 110, waarin de Messias wordt aangekondigd. "Jezus dronk de beker van Gods toorn helemaal leeg, in uw plaats. Hij bevrijdt ons van de boeien van de Satan - niet omdat wij geweldige mensen zijn, maar omdat zijn Vader hem liefheeft en ons liefheeft. Als we dit aanvaarden, kunnen we Jezus volgen. Hij is onze Koning." De eerste dienst in Sarni, in 2013, werd niet alleen bijgewoond door Cor Harryvan, maar ook door Henk Drost.

Drost was in 2007 beroepen met de opdracht 'kerkopbouw, ofwel toerusting' van de verschillende gemeenten in Oekraïne. Het toenmalig missionair team, ofwel de drie zendelingen Harryvan, Drost en Colijn, schreven samen het 'werkmodel Gereformeerde kerken opbouwen', dat nog intensief gebruikt wordt. Daarin staan alle aspecten beschreven die belangrijk zijn voor een functionerende kerk: aanbidding, prediking, onderwijs, pastoraat, diaconaat en missie. "Elke gemeente heeft in elk geval ouderlingen en diakenen, Bijbeluitleg en een kerkdienst die inspirerend en levendig is", aldus Cor Harryvan. "Bij elk werkveld zijn doelstellingen te formuleren."

Bij een kerkplanting in Oekraïne gaat het er iets anders toe dan in Nederland, vertelt Henk Drost vanuit zijn huidige woonplaats Zwijndrecht. "In Oekraïne zijn we blij als er überhaupt mensen samenkomen en het Evangelie verkondigd wordt. In die beginsituatie ben je nog niet zo bezig met de vraag wanneer kerk geïnstitueerd kan worden, ofwel wanneer een groep christenen een zelfstandige kerk genoemd mag worden."

Drost paste in Oekraïne zijn ervaring in Venlo toe, waar hij begin jaren 2000 kerkplanter was. Een aantal algemene principes maken een kerk tot een kerk, legt hij uit. "Eerst moeten er gemeenteleden zijn die graag een kerk vormen met elkaar en een voorganger die werkt met de Bijbel als uitgangspunt. Ook financiële onafhankelijkheid geeft een indicatie van het geestelijke leven." Belangrijk is verder dat er ambtsdragers zijn. "Een goede ouderling is een voorbeeld in het geloof en iemand die de gemeente kan leiden." Drost vertelt hoe hij samen met Cor Harryvan bijvoorbeeld regelmatig naar Tavrieske reisde, in het zuiden van Oekraïne, om de ambtsdragers te begeleiden. "Dan spraken we een aantal dagen intensief

met die mannen in de gemeente die visie hadden en leiderschap toonden."

Het werkmodel is overigens niet altijd één-op- één toepasbaar in Oekraïne, zegt Drost. Zo werkt pastoraat in de Oekraïense context anders vanwege de normen rond gastvrijheid. "Als je bij iemand op bezoek komt wordt bij wijze van spreken het gemeste kalf geslacht. Iemand bezoeken heeft in deze cultuur een andere betekenis. Als je spontaan bij iemand langswipt die niet je vriend of familie is, dan breng je hem in verlegenheid. Je geeft hem dan niet de gelegenheid gastvrij te zijn." Bij een kerkplanting moet de boodschap eenvoudiger en korter, zegt Cor Harryvan. Dat blijkt in de dienst in Sarni. Hield Harryvan dezelfde preek, eerder die dag in Rivne, nog in drie punten, hier laat Harryvan die achterwege. Zo nu en dan stelt hij een rechtstreekse vraag aan de kerkgangers. Een van de actieve respondenten is Larissa Semenjoek, de dochter van pastor Filemon Semenjoek, die in Sarni woont. Na de dienst vraagt Semenjoek wanneer ze het Heilig Avondmaal kan vieren in haar woonplaats - nu schuift ze aan in Rivne. "Dan moeten we eerst belijdende leden hebben", zegt pastor Wasil. "Als buren vragen 'waarom brandt daar licht op zondag, wat doen jullie daar?', dan moeten we goed kunnen uitleggen wie God is." Binnenkort gaat Wasil Pylipenko doordeweeks belijdeniscatechisatie geven in Sarni voor diegenen die daaraan toe zijn. Het is aan Cor Harryvan de kerkplanting in Sarni te begeleiden. Meestal gaat hij na de dienst met alle leden en de predikant bij elkaar zitten - soms komt daar een maaltijd bij kijken - om te reflecteren op de dienst, vragen te beantwoorden en uit te vinden wat de kerkbezoekers bezighoudt.

De kleine, kwetsbare kerkplanting in Sarni laat de vraag rijzen hoe effectief de kerk is, en of je zending überhaupt kunt beoordelen op effectiviteit. "Als ik reflecteer op het werk, vraag ik me soms af wat ik heb bereikt en hoe effectief mijn werk is. Dan grijp ik terug op mijn zendingsopdracht. Ik ben ervoor beroepen om de Oekraïners te faciliteren, zodat zij zo goed mogelijk zijn toegerust om te preken en buitenstaanders over God te vertellen. Ik spreek met hen over de gemeentebouw, probeer antwoord te geven op hun vragen en lever alternatieven aan."

Een opleving van de kerk in Oekraïne, zoals voor de Tweede Wereldoorlog, zit er momenteel niet in. Maar het gaat niet om spectaculaire bekeringen, benadrukt Harryvan. "De kerk is niet maakbaar. Wij zaaien en geven water, maar uiteindelijk bepaalt God of het in vruchtbare grond belandt. Het gaat erom dat we de soevereiniteit van God erkennen en Zijn plan respecteren. Dat we oog hebben voor Gods werk op een ander niveau."

In 2010 werd de synodecommissie 'missie' opgericht. Een zelfstandige kerk is missionair, is de gedachte. Uiteindelijk moeten de Oekraïners zelf de begeleiding en de beoordeling van missionaire projecten doen. Inmiddels zijn twee van de drie commissieleden Oekraïners.

De kerkdienst van de kerkplanting Sarni vindt plaats in een pand uit de Sovjettijd

Foto boven: Kerkplanting Sarni, kerkdienst / foto onder: Cor Harryvan met o.a. kerkplanters Oleg Kutovoy en ds. German Panko

7

De toekomst

Chmelnytsky - Almere

De toekomst

Een hechte band tussen Chmelnytsky en Almere

"Eigenlijk had ik niks met Oekraïne. Ik vond het maar ver weg. Bovendien, ik heb het druk met m'n bedrijf. Maar toen ik zag hoe leuk Sanne het vond, wilde ik het met eigen ogen zien."

Norbert Terpstra, makelaar in Almere, is een van de Nederlandse ouders die bijeen zijn gekomen in het huis aan de Tolstojstraat - daar waar ooit Marten Nap het keukenseminarie begon en waar nu seminarie-president Erik van Alten met zijn gezin woont. 'Ouders', inderdaad, in die hoedanigheid zijn Terpstra, zijn vrouw en de anderen er. Ze zijn net geland in Kyiv en reizen morgen door naar Chmelnytsky, een stad op 350 kilometer ten zuidwesten van de hoofdstad. Hun kinderen zijn er afgelopen zomer op bezoek geweest in het kader van een YouSee jongerenreis. Om te kijken waar hun kroost zo glunderend over heeft verteld, komen de ouders nu zelf poolshoogte nemen.

De zestienjarige dochter van Terpstra volgt de reis van haar ouders op de voet, vertelt hij. "Ik ga foto's van Sanne afgeven in het weeshuis, dat heeft ze ons gevraagd."

De YouSee reizen zijn een initiatief van Oekraïne Zending. Bedoeling is om de kerken in Oekraïne te bemoedigen door ontmoeting en om ze te ondersteunen in evangelisatie- of diaconale projecten, maar ook om de betrokkenheid van de achterban bij Oekraïne te stimuleren. Afgelopen jaar vonden een flink aantal reizen plaats. Zo bezocht een groep uit Ede Rivne en Stepanj, vlogen Nederlanders uit Wezep en Lelystad naar Kyiv,

YouSee-ouders komen zelf poolshoogte nemen in Chmelnytsky

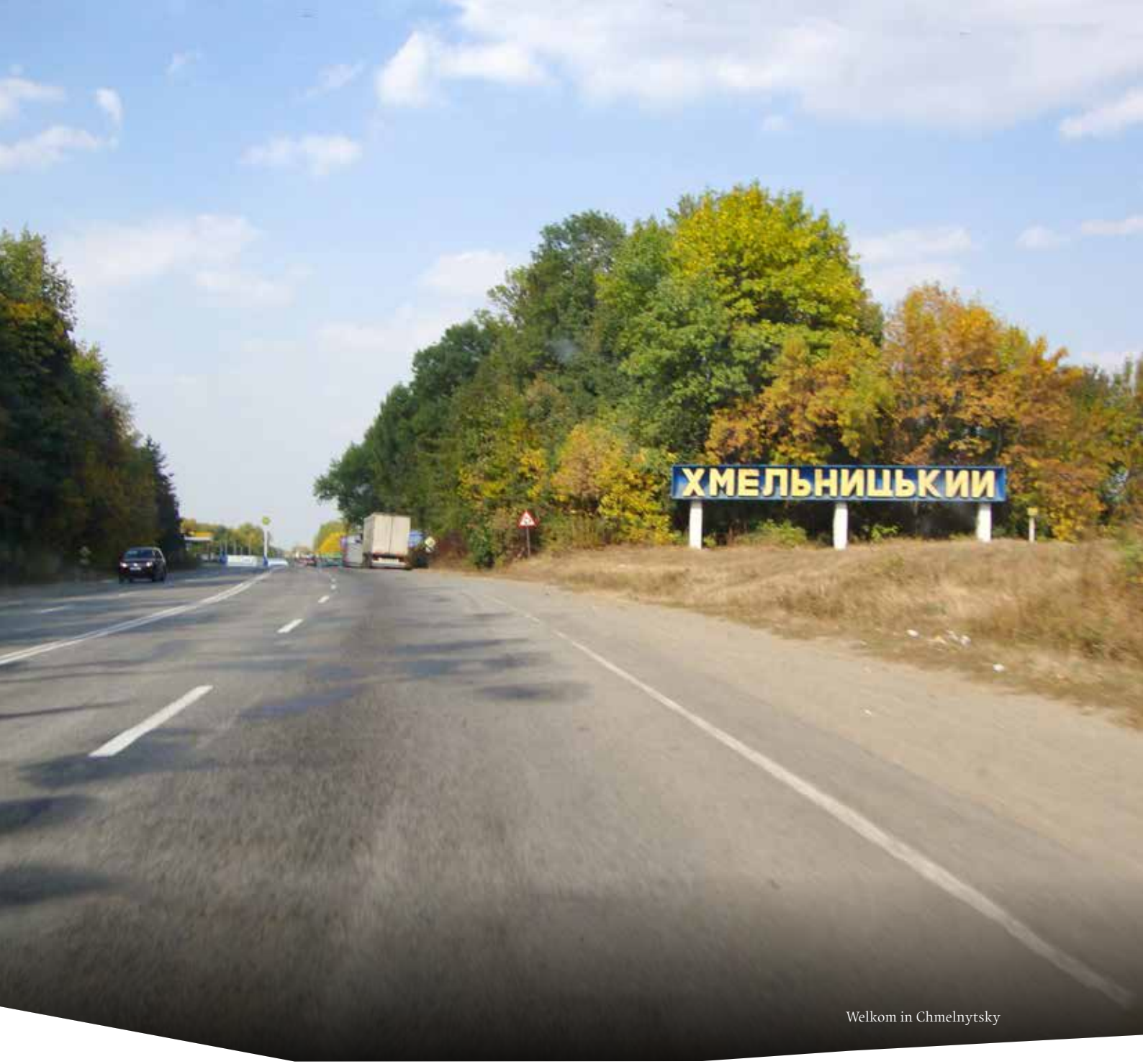

Welkom in Chmelnytsky

bezochten kerkleden uit Veenendaal Tavrieske en kwamen ze vanuit Zeewolde naar Zjitomir.

Het contact tussen Almere en Chmelnytsky kwam tot stand nadat de kerk seminariestudent Wasil Apretov financieel ging ondersteunen. Een aantal kerkleden kwam op het idee een jeugdreis naar Oekraïne te organiseren: zo kunnen Nederlandse jongeren zien hoe een kerk in het buitenland functioneert. In de zomer van 2016 vond al de derde reis plaats, met deelname van 17 jongeren en vier begeleiders.

> *"We wilden niet elk jaar een andere gemeente bezoeken, maar* echt een band creëren met een Oekraïnse lokale kerk."

"We wilden niet elk jaar een andere gemeente bezoeken, maar echt een band creëren met een Oekraïense lokale kerk", zegt Ronald Zijlstra, coördinator van de reizen. De jongeren klussen in het plaatselijke weeshuis en doen er activiteiten met de daar woonachtige kinderen. In de zomer bezocht de groep ook het internaat, waar jongeren wonen die uit huis zijn geplaatst. "We beginnen met een Bijbelverhaal, doen een toneelstuk over een thema dat in samenspraak met Chmelnytsky is bepaald en dat we in Almere hebben voorbereid. De meiden delen sieraden uit aan de meisjes die in het internaat wonen."

De twee kerken verschillen nogal van elkaar: Almere is een jonge, bruisende stadskerk met bijna zeshonderd leden, Chmelnytsky heeft slechts zo'n dertig kerkgangers, onder wie zo'n tien, twaalf jongeren.

Een inhoudelijk gesprekspunt is de omgang met, en het onderwijs aan jongeren in de kerk. "In Almere is dat vrij eenvoudig", aldus Zijlstra. "Bij ons is een groep van twaalf 13-jarigen. Die zetten we bij elkaar. Maar in Chmelnytsky kennen ze die aantallen niet. Doen ze catechisatie dan één-op-één of toch allemaal bij elkaar? En wie geeft het onderwijs? In Almere is het gebruikelijk dat gemeenteleden geloofsonderwijs geven; de predikant beperkt zich tot

Foto linksboven: Student Wasil Apretow. Uit steun aan hem ontstond YouSee Almere. / foto rechtsboven: Gemeenteleden uit Almere ontmoeten hun broeders en zusters van de gemeente van Chmelnytsky / foto linksonder: Jongeren uit de gemeente Ede ontmoeten jongeren uit de gemeente Stepanj / foto rechtsonder: Jongeren uit Chmelnytsky en Almere op de camping

Foto boven: YouSee-team-Ede houdt zomerkamp met alle kinderen uit het dorp Stepanj / foto linksonder: YouSee-jongerengroep uit Almere op bezoek bij het weeshuis in Chmelnytsky / foto rechtsonder: Word jij ook Official Ambassdor Oekraïnezending?

belijdenis-catechisatie. In Oekraïne is de onderwijstaak vooralsnog voorbehouden aan de predikant. Tijdens deze reis hebben we twee avonden uitgetrokken om met de gemeenteleden hierover te praten."

De reizen zijn ook een succes voor de kerk van Almere zelf, benadrukt Ronald Zijlstra. "Onze jongeren gaan allemaal naar verschillende scholen en zien elkaar alleen op zondag. Door met elkaar zo'n reis te organiseren zien ze elkaar doordeweeks ook. De groep is hecht geworden: ze komen op elkaars verjaardag. Zo'n band bouw je niet op als je in Almere iets organiseert."

Almere enthousiast het voortouw. "Er zou aan elke Oekraïense gemeente een YouSee-groep moeten worden gekoppeld. Kyiv heeft nu twee YouSee-reizen gehad, een andere groep is naar Rivne geweest. Het gaat erom dat er een blijvende band wordt opgebouwd."

In de zomer kampeerden Nederlandse en Oekraïense jongeren drie dagen aan de rivier in de buurt van Chmelnytsky. Na afloop zag Norbert Terpstra dat zijn dochter ten positieve veranderd was. "Het zomerkamp was heel basaal. De camping was alleen een grasveld, de tenten lekten en het toilet is een gat in de grond.

> *"Onze jongeren gaan allemaal naar verschillende scholen en zien elkaar alleen op zondag. Door met elkaar zo'n reis te organiseren zien ze elkaar doordeweeks ook. De groep is hecht geworden: ze komen op elkaars verjaardag.* **Zo'n band bouw je niet op als je in Almere iets organiseert."**

De eerste keer, in 2014, was meteen een succes. Alleen al de ontvangst, herinnert Zijlstra zich. "Op Facebook hadden ze een fotootje van ons allemaal geplaatst, met de mededeling 'deze mensen komen bij ons op bezoek'. Nu, na drie zomers, is de band tussen Almere en Chmelnytsky heel hecht. Zo is er een officiële briefwisseling tussen de kerkenraden. "Pastor Sergiy Shinder werd deze week geopereerd", vertelt Zijlstra. "Dan wordt er tijdens de kerkdienst in Almere voor hem gebeden."

Een soort zusterkerk-relatie opbouwen behoeft flinke organisatie, benadrukt Zijlstra, en die taak kan Oekraïne Zending op zich nemen - de band met Chmelnytsky neemt

Wij zijn luxe gewend, maar Oekraïne is een andere wereld. Daar leren we van."

De komende dagen zal de groep ouders in Chmelnytsky familie van oorlogsslachtoffers ontmoeten. "Dat zal indruk maken. In Nederland is het conflict een ver-van-je-bed-show, nu komt het heel dichtbij. Hoe het zal zijn? Ik weet het niet. Ik zie een beetje op tegen de taalbarrière."

De 16-jarige Sanne wil volgend jaar weer mee. Haar jongere zus is 14 jaar oud. "Zij kijkt al een paar jaar naar de reis uit. Maar misschien moet ze nog een jaartje wachten." ●

De toekomst

De jongerenconferentie

Eerst wordt er een hedendaagse variant van het Onze Vader gezongen, onder begeleiding van een band met keyboard, gitaar en drums. Dan gaan de stoelen aan de kant. De jongeren moeten op een imaginaire kaart van Oekraïne gaan staan. De meeste komen uit het westen van Oekraïne, zo blijkt: Rivne, Stepanj, Chmelnytsky. Maar ook zijn er flinke groepen uit Kyiv en Tavrieske aanwezig, en zelfs een paar uit Odessa en het oostelijk gelegen Kharkiv.

De jeugd is bij elkaar gekomen in de bossen bij Klavdjevo - waar ook de sessies van het seminarie plaatsvinden - voor de jaarlijkse jeugdconferentie. De bijeenkomst, die drie dagen duurt, wordt georganiseerd door de Oekraïense Evangelisch-Gereformeerde Kerk en financieel mogelijk gemaakt door Oekraïne Zending. De conferentie wordt voor het twaalfde jaar achtereen gehouden, maar de opkomst was nog nooit zo groot: er zijn 100 jongeren in de leeftijd 15 - 32 jaar.

> *"Het thema relaties wordt veel besproken door mij en mijn vrienden,* ik wil graag een relatie hebben op de juist manier."

Als dominee Cor Harryvan tijdens de opening vraagt wie de Institutie van Johannes Calvijn gelezen heeft, gaan er veel vingers omhoog. Toch is slechts een klein groepje jongeren lid van de Evangelisch-Gereformeerde Kerk: de meeste zijn afkomstig van presbyteriaanse of andere Bijbelgetrouwe kerken. Harryvan vertelt over Maarten Luther, die ervoor zorgde dat de Bijbel leesbaar werd voor alle mensen - de essentie van de Reformatie, dat je zelf Bijbelstudie kunt doen: "Zo kun je je verdiepen in het geheim. Wat is dat toch, dat je niet bang hoeft te zijn voor dood en pijn?"

Het thema is dit jaar relaties en seksualiteit. Het eerste college is van Oleksiy Travnikov, leraar en directeur van de presbyteriaanse organisatie Family Life. Hij begint zijn verhaal met Genesis 2, waar beschreven wordt hoe God Adam een vrouw geeft: door in de nacht van een van zijn ribben Eva te creëren. "Een man zal zijn vader en moeder verlaten en zijn vrouw aanhangen, en zij zullen tot één vlees zijn." Vervolgens beschrijft hij de zondeval, het moment waarop de strijd tussen man en vrouw ontstaat. "Met smart zult gij kinderen baren en naar uw man zal uw begeerte uitgaan, en hij zal over u heersen." Dan komt ook het Nieuwe Testament om de hoek kijken: "Vrouwen, wees u mannen onderdanig", en "Mannen, leef verstandig met uw vrouwen, als met broos vaatwerk, en bewijst haar eer." (1 Petrus 3)

Als Travnikov spreekt over huiselijk geweld en het hoge aantal echtscheidingen in Oekraïne, luisteren de jongeren ademloos. Seks en relaties is een beladen thema in Oekraïne, niet zozeer vanwege het taboe, ook, maar vooral omdat er veel mis is in het land; het doet denken aan de bezorgde woorden van Vitalyj Korsunskyi in Rivne: voor de verdwenen Sovjetnormen kwam niets in de plaats, Oekraïne is een maatschappij zonder kader.

"Het thema relaties wordt veel besproken door mij en mijn vrienden," zegt tiener Jana uit Tavrieske. "Ik wil graag een relatie hebben op de juist manier." Of ze verkering heeft, wil ze niet zeggen. "We moeten de verschillen tussen jongens en meisjes niet alleen kennen, maar ook begrijpen", zegt Tetjana uit Chmelnytsky. Haar broer Stanislav zit naast haar. "We hebben weleens ruzie. Ik heb altijd gelijk", zegt hij grappend. "Bovendien ben ik ouder."

Kataryna, afkomstig uit Stepanj, is wat ouder dan de anderen. Ze is al getrouwd. "Als we niet gelovig waren geweest waren we niet eens getrouwd. Ik denk dat we

Foto's van de Jongerenconferentie 2007

verschillen van onze ongelovige leeftijdsgenoten. We laten ons minder door emoties leiden. We zien elkaar als partners voor het hele leven."

> *"We verschillen van onze ongelovige leeftijdsgenoten. We laten ons minder door emoties leiden.* **We zien elkaar als partners voor het hele leven."**

Man-vrouwverhoudingen zijn momenteel een discussiepunt tussen de kerken in Nederland en Oekraïne. In de Oekraïense kerken wordt bezorgd gekeken naar de Nederlandse discussie over de vrouw in het ambt. "Vrouwen horen geen leidende rol te hebben in de gemeente", zegt Uliana Murza, lid van de gereformeerde familie Murza - ze is de jongere zus van pastor Slawik Murza en medeorganisator van de jeugdconferentie. Voor vrouwen is een andere rol weggelegd, vindt ze. "Ze kunnen onderwijs aan kinderen geven." Zelf leidt ze de zondagschool in Stepanj, waar ze kinderen van acht tot twaalf jaar leert over de Bijbel.

"Met een conferentie als deze bouwen we aan visie", zegt Cor Harryvan. Of de jonge deelnemers bij de kerk betrokken zullen blijven is maar de vraag. "Veel van de jongeren van tien jaar geleden zijn afgehaakt. Ze zijn getrouwd met een orthodoxe partner of verhuisden naar een plaats waar geen gereformeerde kerk is." Maar anderen zullen in de toekomst geheid een leidende rol in de kerk op zich nemen, denkt hij. Hij doelt op Oleksiy Blyzniuk uit Tavrieske, tien jaar geleden nog een gewone deelnemer aan de jeugdconferentie, nu medeorganisator en seminariestudent.

"Dit is nou mijn werk", besluit Cor Harryvan. "Ik ben niet de leider of de belangrijkste spreker tijdens de conferentie, maar namens Oekraïne Zending zorg ik wel dat de conferentie georganiseerd kan worden." ●

Terugkijken en de blik vooruit

De zendelingen aan het woord

Vijfentwintig jaar geleden is Oekraïne Zending (OZ) opgericht. Hoe kijken zendelingen en oud-bestuursleden terug op een kwarteeuw verbondenheid tussen Nederland en Oekraïne? Wat is er bereikt en wat gezegend? En, de belangrijkste vraag: hoe ziet de toekomst eruit?

ds. Albert Feijen en Wim Kuipers

Bestuursleden van het eerste uur

"Vanaf het begin wilde de zendingscommissie toewerken naar 'Oekraïnisering': de Oekraïense kerk moest worden opgebouwd en vervolgens zelfstandig kunnen functioneren. Dat is langzamer op gang gekomen dan we in die beginjaren verwachtten, en is nu nog niet voltooid.

Maar zending betekent: niet tellen maar wegen; het gaat niet om succes maar om zegen. Er is een groei van het aantal kerkleden, er zijn gemeenten bijgekomen, afgestudeerde seminariestudenten zetten zich in voor de kerk."

"De kerken zullen meer en meer zelfstandig worden en hun eigen zaken gaan regelen. Het werk dat Cor Harryvan doet zal met hem verdwijnen. Het seminarie zal nog een tijd ondersteuning vragen, zowel personeel als financieel. Maar de opleiding heeft internationaal een goede naam, met uitstraling tot in Kampen. De vraag is hoe het met de gemeentestichtingen verder gaat. Zal er voldoende onderlinge samenhang zijn tussen de bestaande kerken?"

"Wat de toekomst van zending betreft: er is steeds meer contact tussen christenen wereldwijd. Dat draagt bij aan de opbouw van Christus' kerk. Christenen ontmoeten elkaar via digitale fora, en via de digitale wereld ook in congressen. Van het klassieke model van een zendeling die een aantal jaren ergens werkt zal minder vaak sprake zijn. Maar verdwijnen zal het ook niet, omdat de communicatie van het Evangelie niet kan zonder de overbrenging door een mens van vlees en bloed, die bovendien theologisch geschoold is. Wat dat betekent voor de toekomst van de zending in Oekraïne is een uitdagende vraag die oproept tot bezinning."

Jos Golijn

Opbouwwerker en docent seminarie tussen 2000 en 2013

"We mogen heel dankbaar zijn. Toen wij begonnen, vanaf 2000, waren er aanmerkelijk minder gemeentes en die waren heel fragiel. Er was lange tijd ook weinig eendracht onder de voorgangers en ouderlingen en het waren er ook maar weinig. In Kyiv kerkten we in een garage. Als ons gezin - met drie van onze kinderen - er was, en dat van dominee Werkman, dan vormden we de helft van de kerkgangers. Nu is er een gemeente met een eigen kerkgebouw met pastorie en zo'n vijftig kerkgangers. De bestaande gemeentes hebben het niet alleen volgehouden, maar zijn ook stabieler geworden en gegroeid. En er zijn gemeentes bij gekomen.

Toen wij aankwamen in 2001 waren ds. Wasil Pylipenko en ds. Slawik Murza nog niet lang geleden bevestigd. Hij en de andere, toen beginnende predikanten, zijn nu mensen die veel ervaring hebben en die theologisch gezien goed in hun vel zitten. De onderlinge samenwerking tussen de predikanten is veel beter. Er studeren hier in Kampen jonge mannen die straks hopelijk ook als docent op het seminarie aan de slag kunnen. Zo kunnen de gemeentes zelf verkondigend zijn en missionaire projecten gaan uitvoeren."

"Financieel is het heel lastig voor de Oekraïense kerken om op eigen benen te staan, vooral omdat de kerken klein zijn en het economisch moeilijk is. Maar ik zie dat Oekraïense voorgangers met relatief weinig middelen toch gewoon aan de slag gaan en er iets van maken. Weliswaar worden ze gedeeltelijk gesponsord vanuit Nederland, maar als je dominee wordt in Oekraïne ga je niet voor het geld of voor een zakelijke carrière. Kerkplanter-zijn is een roeping van God. De predikanten brengen er offers voor."

"De onderlinge band met Nederland is veel sterker geworden, door de YouSee reizen en door de sponsering van seminariestudenten door verschillende Nederlandse kerken. Op het moment dat Oekraïne Zending de structurele begeleiding van gemeentes zal stoppen, moeten deze relaties sterk genoeg zijn."

Erik van Alten

President seminarie in Kyiv 2013 - 2020

"Het doel van ons werk is dat er een zusterkerk-relatie ontstaat. De onderlinge samenwerking verloopt dan niet meer via de zending maar via de deputaten buitenlandse kerken. Dan zou de Oekraïense Evangelisch-Gereformeerde Kerk lid kunnen worden van de International Conference of Reformed Churches. De kerk is weliswaar klein en heeft niet alles in huis zoals de Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt, maar kan verantwoordelijkheid nemen voor de meeste taken, zelfs de financiën. Wat betreft het seminarie zullen de Oekraïners waarschijnlijk nooit het geld kunnen opbrengen. Dat hoeft ook niet per se. Wel beginnen ze de verantwoordelijkheid te nemen om te zorgen dat het geld er komt, ook al is het dan niet uit eigen zak."

"Een zusterkerk-relatie betekent dat we van elkaar kunnen leren. Ook West-Europa is inmiddels zendingsterrein geworden. Veel kerken, ook in Nederland, hangen als los zand aan elkaar. Leden zijn verbruikers geworden en komen slechts naar de kerk om iets te krijgen. Maar bij een gemeenschap kun je niet alleen iets komen halen maar mag je ook iets brengen. Bij Oekraïners zie ik het gevoel voor gemeenschap dat wij in het Westen vaak zijn kwijtgeraakt. In Nederland zijn goede sociale voorzieningen: je wordt verzorgd van begin tot eind. Hier verkopen baboesjka's, bejaarde vrouwen, mandarijnen op straat. Door dit soort armoede ervaren Oekraïners de noodzaak om voor elkaar te zorgen. En als kerkleden in Oekraïne komen brengen, doen ze dat in hun financiële armoede. Dat vind ik mooi."

"Vlak nadat we hier in 2013 kwamen, begon de Majdanrevolutie. Het was een van die gebeurtenissen waaruit blijkt dat Oekraïners bezig zijn hun minderwaardigheidscomplex van zich af te schudden. Dat merk ik ook onder de kerkleden hier. Tijdens de laatste synode werden kritische vragen gesteld over de Nederlandse discussie over de vrouw in het ambt - dat is hier taboe. Afgezien wat je daarvan vindt, het is een teken dat ze zelfstandig gaan denken en dat ze zich er niet voor schamen hun donateurs kritisch te bevragen."

"Oekraïne is de voormalige Sovjet-Unie, maar Oekraïners – vooral de jonge generatie – maken op mij niet de indruk van een platgeslagen volk. Oekraïne wordt gedwongen te zoeken naar eigenheid. Dat merk ik op het seminarie, waar zich inmiddels twintigers aanmelden. Zij stonden tijdens de revolutie op het Majdanplein - een aantal dreigde te worden opgeroepen voor het leger. Zij beseffen dat het menens is en staan ervoor open om te leren. Dat biedt hoop."

Henk Drost

Toeruster en opbouwwerker 2007 - 2014

"Ik heb in die zeven jaren dat ik in Oekraïne werkte een beweging naar zelfstandigheid gezien. Kerken kregen meer contact met elkaar. Predikanten gingen bij elkaar op visitatie, op bezoek. Ik vergezelde hen regelmatig, en ik heb de verschillende predikanten daarin echt zien groeien."

"De taak van Nederland in de toekomst is het verzorgen van toerusting. Een of twee mensen kunnen worden ondergebracht bij het seminarie om publicaties te maken en met advies de gemeentes te ondersteunen - dan wordt het behalve opleiding ook een toerustingscentrum, een 'seminarie-plus' zoals ik het noem. De theologische vakken en de praktische ondersteuning kunnen elkaar bevruchten, zoals dat in Kampen gebeurt. Ik hoop dat de presbyterianen en gereformeerden elkaar meer gaan vinden. Dat is niet eenvoudig want er zijn veel verschillende belangen."

"Het is de vraag of we predikanten moeten blijven betalen. Iedereen heeft daar een mening over en iedereen heeft ook gelijk. Als het gaat om geld geven, heb ik geleerd dat duidelijk afgebakende projecten goed werken. Als je een project schrijft voor twee jaar, dan moet je daarna ook stoppen met de financiering. Je kunt niet geld blijven pompen. Goed bedoeld is er veel niet geholpen, omdat Oekraïners te afhankelijk zijn gemaakt. Predikanten krijgen door het Nederlandse salaris een andere rol in de gemeentes, omdat ze onafhankelijk worden van de kerkleden. Dat bevordert de zelfstandigheid van de kerk niet."

"Als er geen directe opvolger komt voor Cor Harryvan zullen we meer op afstand aanwezig zijn. Dan zal dit onderwerp nog lastiger worden. We hadden soms stevige discussies met de Oekraïners, maar we zagen wel wat de consequenties waren van onze besluiten en onze handelingen omdat we op locatie zaten. De Oekraïners zullen goed verantwoording af moeten leggen: mensen in Nederland offeren voor hen, dus moeten ze een goed verhaal hebben over wat ze daarmee doen. Zoals ik de kerken ken, wordt het spannend of dat lukt. Zullen de kerken blijven bestaan, zal er consolidatie of zelfs groei zijn? Het kan ook dat men het niet oppakt. Maar we hebben onze taak gedaan. Hier hebben jullie het Woord, we geven er toerusting bij. Laat je erdoor leiden, dan zal God het zegenen."

"Het is sterk de vraag of de Oekraïense kerk ook iets voor de Nederlandse kan betekenen in een zusterkerk-constructie. De Oekraïense kerken zijn nog klein en kwetsbaar. Het gaat vaak over oneigenlijke dingen, over wie gebruikt wie en over geld. Wel kunnen Nederlanders leren van de situatie in Oekraïne. Het is niet gemakkelijk om in die cultuur met het Evangelie bezig te zijn. Daarom is het boeiend om te zien hoe God daar werkt. En de postmoderne cultuur is ook niet alles."

Gor Harryvan

Missionair opbouwwerker 2003 - 2019

"Mijn contract loopt tot 2019. Daarna zijn we niet meer op afroep beschikbaar. Op een bepaald moment moeten we zeggen: dit is het, doe ermee wat je kunt."

"Een van mijn conclusies is: zending is geen eenrichtingsverkeer, dat Nederland alleen maar zendt en Oekraïne slechts ontvangt. De wisselwerking is voor mij belangrijk. Ik heb in Oekraïne veel geleerd over geloven tegen de stroom in. Oekraïners offeren meer op door naar de kerk te gaan. Ze kiezen ervoor om, ondanks dat de familie tegen is, naar die 'sekte' te gaan. Zo kunnen zij Nederlanders leren wat het is om radicaal antithetisch christen te zijn."

"De Vrijgemaakte Kerken in Nederland bevinden zich in een veranderingsproces, ze zijn 'in de rui'. Er is veel meer openheid om eerlijke discussies te kunnen voeren. Bij jonge mensen groeit een geweldig geloofsenthousiasme. We willen niet meer een arrogante, gesloten gemeenschap zijn. De keerzijde is wel dat we diepgang opofferen. We dreigen te vervallen in oppervlakkigheid en uiterlijkheid, en ervaren de afhankelijkheid van God niet meer zo sterk."

"Terwijl we in Nederland het contact met de fundering dreigen kwijt te raken, zijn Oekraïners de fundering nog aan het leggen. In het dorpje Ruda lezen ze de Dordtse Leerregels voorafgaand aan de kerkdienst, de Geloofsbelijdenis wordt hier intensief gebruikt. Oekraïners weten dat de Reformatie betekent dat je de Bijbel opendoet en probeert te begrijpen: het Woord moet bekend worden. Ik denk, dat we in Nederland ons op een bepaald moment zullen realiseren dat we iets kwijt zijn geraakt. Ik hoop dat we weer een Reformatie in de kerk zullen meemaken: dat we het radicale en diep levensveranderende van het Evangelie herontdekken."

"Naarmate de contacten tussen de gemeentes zich ontwikkelen, zullen we elkaar meer uitnodigen. Met een visumvrij regime kunnen Oekraïners makkelijker naar Nederland. Zo kan er meer uitwisseling komen."

Joke Harryvan

"In dit boekje zien we dat God allang aan het werk was voordat er Nederlandse zendelingen kwamen. Dat lezen we ook terug in de persoonlijke verhalen van de Oekraïners. Wat dat betreft heeft God ons niet per se nodig. Hij heeft ons en de zending gebruikt, maar als de Nederlanders zich meer en meer terug zullen trekken zal Hij dat niet doen. Daarom mogen we het volste vertrouwen hebben in de toekomst."

Colofon

Dit is een uitgave van de Stichting Oekraïne Zending, een samenwerkingsverband van Gereformeerde kerken Vrijgemaakt in Gelderland en Flevoland. Verspreiding voor leden van GKv kerken in Gelderland en Flevoland verloopt via de plaatselijke Z&H's.

Het jubileumboekje is als pdf-bestand te downloaden via www.oekrainezending.nl

Uitgave maart 2017
Informatie www.oekrainezending.nl

Auteur
Michiel Driebergen

Vormgeving
Stephan Lenting - www.stephanlenting.nl

Fotoverantwoording
Jaap Meijer: p.1, p. 8 - 9, p. 10 - 11, p. 12 (rechts), p. 31 (rechtsboven), p. 36 (rechtsboven), p. 37, p. 54 (linksonder), p. 58 (linksonder), p. 61 (boven), p. 62 - 63, p. 65 (boven), p. 66 - 67, p. 78 - 79, p. 81, p. 82 - 83, p. 102 (boven). Er zijn veel foto's van Milka Sytsma naast de foto's van YouSee Almere, Heeres Heres, Marianne Heidema en diverse onbekende Oekraïeners en Nederlandse reizigers.

OEKRAÏNE ZENDING

– geloof delen wereldwijd –